

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Štěpánka Bařková

**Technopopulistické strany v Evropském parlamentu:
srovnání Podemos a Hnutí pěti hvězd**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Zapletalová, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Děkuji Mgr. Markétě Zapletalové, Ph.D., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

Obsah

Úvod	5
1. Technopopulismus a evropská integrace	11
1.1. Vymezení technopopulismu	11
1.2. Euroskepticismus jako volební strategie.....	17
2. Podemos, Hnutí pěti hvězd a integrační proces.....	22
2.1. Kontext vzniku a charakteristika Podemos a Hnutí pěti hvězd	22
2.1.1. Podemos	22
2.1.2. Hnutí pěti hvězd	24
2.2. Postoje Podemos a Hnutí pěti hvězd v evropských volbách 2014 a 2019.....	27
2.2.1. Podemos	27
2.2.2. Hnutí pěti hvězd	30
3. Postoje a působení Podemos a Hnutí pěti hvězd v Evropském parlamentu.....	34
3.1. Hledání spojenců a členství v politických frakcích	34
3.2. Činnost Podemos a Hnutí pěti hvězd.....	40
3.2.1. Tvorba legislativy	40
3.2.2. Kontrolní činnost.....	42
3.2.3. Vystoupení na plenárních zasedáních	45
Závěr	50
Literatura.....	54
Seznam obrázků a tabulek	72
Seznam použitých zkratk	73
Abstrakt.....	75
Abstract.....	76

Úvod

Předmětem této bakalářské diplomové práce je chování dvou technopopulistických stran Podemos a Hnutí pěti hvězd v Evropském parlamentu (dále EP). Časově se práce zaměřuje na období od roku 2014, kdy byly tyto strany poprvé zvoleny do EP, až po současnost, věnuje se tedy 8. a 9. volebnímu období EP. Obě strany jsou klasifikovány jako technopopulistické, přičemž termín „technopopulismus“ ve smyslu stranické rodiny byl zaveden teprve nedávno (v roce 2018) dvěma politology Christopherem J. Bickertonem a Carlem Invernizzi Accettim (Bickerton, Invernizzi Accetti 2018). Jedná se o typ populismu, jenž kromě klasické anti-elitní rétoriky využívá při komunikaci s voliči odborných dovedností a expertíz. To zaručuje technopopulistům daleko větší voličský potenciál než u klasických populistických stran, vymezujících se například na základě národnosti. Kvůli odbornosti chybí v těchto stranách konstruktivní debata a kultura konsensu, a tím ohrožují zastupitelskou a liberální demokracii více než jiné formy populismu (Bušítková, Guasti, 2019). Technopopulistické Podemos a Hnutí pěti hvězd se navíc podobně jako jiná populistická uskupení stavěly kriticky k Evropské unii (dále EU) a k podobě, jakou se ubírala evropská integrace. Zejména na začátku své existence velmi kritizovaly hospodářskou a měnovou politiku EU i její špatné řízení ekonomické krize z roku 2008 (Damiani, Viviani, 2019). Ve srovnání s euroskepticismem na domácí politické scéně však působení těchto stran v EP vykazuje jistou normalizaci jejich aktivit. Práce se zabývá otázkou, jaké je fungování těchto technopopulistických stran v EP a nakolik se do jejich činnosti promítají euroskeptické postoje z kampaní před domácím voličstvem.

Cílem práce je analýza a srovnání působení technopopulistických stran Podemos a Hnutí pěti hvězd v Evropském parlamentu během 8. a 9. volebního období, tj. od roku 2014 do roku 2021. Na cíl práce navazují tři výzkumné otázky:

1) Jaký je vztah technopopulistických stran Podemos a Hnutí pěti hvězd k evropské integraci na domácí politické scéně?

2) Jak se oba subjekty projevují v Evropském parlamentu a nakolik si uchovávají euroskeptické postoje z volebních kampaní?

3) Jaké jsou rozdíly v chování těchto technopopulistických subjektů v rámci EP?

Text je dvoupřípadovou studií spadající do kvalitativního výzkumu, kde zkoumaným případem je chování dvou technopopulistických stran Podemos a M5S za dvě volební období v EP. Z hlediska typologie případové studie stojí tato práce na pomezí mezi jedinečnou/vnitřní

a instrumentální. Jedná se tudíž o disciplinovanou interpretativní studii (Odell citován in Drulák, 2008: 34). Ta umožňuje zkoumat daný fenomén pro svou jedinečnost a významnost a zároveň na něj aplikovat již existující teorii, která na něj doposud nebyla využita. Případ/y tedy neslouží jako nástroj/e pro práci s teorií, ale naopak teorie je vodítkem pro práci s ním/nimi (Drulák, 2008:34). Hlavní přednost případové studie je, že pomáhá řešit problém, kdy většina sociálněvědních konceptů se vyznačují obtížnou měřitelností. Navíc, ve srovnání s ostatní kvalitativní metodologie nabízí případové studie možnosti zobecnit závěry plynoucí z jednoho případu na další případy (Drulák, 2008: 84–85). To však může představovat i její riziko, jelikož malý počet případů s velmi podobnými charakteristikami se může odlišovat od značného počtu případů daného jevu (Drulák, 2008: 86).

Práce je strukturovaná do tří kapitol. První kapitola je část teoretická, která slouží k uvedení do problematiky zkoumaných subjektů. Je rozdělena do dvou podkapitol. První se věnuje konceptuálnímu vymezení technopopulismu jakožto spojení populismu a technokracie. Následně definuje technopopulismus a jeho rysy, přičemž se zaměřuje především na strany Podemos a M5S. Druhá podkapitola se zabývá fenoménem euroskepticismu. Termín je opět terminologicky představen a jsou zmíněny nejčastější důvody, jež vedou ke kritice EU a evropského integračního procesu. Mezi ty nejčastější patří demokratický deficit, elitářství a byrokracie institucí EU. Právě zde lze nahlížet na euroskepticismus jako na populistickou rétoriku, s níž se setkáváme u Podemos a M5S, a která jim pomáhá se jednoduše vymezit na domácí politické scéně.

Druhá kapitola je rovněž rozdělena do dvou podkapitol. V první podkapitole je nejprve objasněn kontext vzniku Podemos ve Španělsku a M5S v Itálii, kdy na oba státy dolehla silně ekonomická krize z roku 2008, která umocnila krizi politické reprezentace. Obě krize dokázaly strany na začátku zúročit ve svůj prospěch, ať už to bylo v podobě protestu nebo ve slibu „dělat politiku jinak“, což ukáže následná charakteristika stran. Druhá podkapitola analyzuje rétoriku a cíle kampaní Podemos a M5S do EP. Každá strana je analyzovaná odlišně a chronologicky podle dvou volebních kampaní do EP, jichž se obě zúčastnily v roce 2014 a 2019. To umožní zjistit nejen, v čem si jsou strany podobné a v čem se rozcházejí, ale také jakým vývojem strany prošly od první kampaně do EP. Analýza postojů v rámci kampaní však zejména poskytne následné srovnání mezi vystupováním stran před domácím voličstvem a jejich reprezentací v EP, jelikož právě na základě této analýzy bude moci autorka posoudit, jaký je postoj Podemos a M5S k EU a porovnat cíle a sliby z kampaní s tím, co poté doopravdy prosazují a podporují v EP.

Poslední kapitola se zcela soustředí na analýzu chování a působení Podemos a M5S v EP. Tato kapitola je strukturovaná do dvou podkapitol. V první podkapitole se autorka zaměří na členství a hledání spojenců v této instituci. Už samotná ochota spolupracovat s ostatními vykazuje jistou normalizaci chování. Analýza může ale i ukázat, že zkoumané subjekty spolupracují se stranami, jež zastávají odlišné názory (prohloubení evropské integrace) od těch, které Podemos a M5S obhajovaly v kampaních. Druhá podkapitola se věnuje konkrétním činnostem europoslanců Podemos a M5S. Předně je to legislativa. Právě vydáváním zpráv a stanovisek mohou europoslanci ovlivňovat, o jakých záležitostech se budou jednotlivé výbory EP zabývat. Druhá činnost je kontrolní. Zde mohou europoslanci kontrolovat aktivity ostatních institucí EU i národních vlád a případně upozornit na případné pochybení parlamentními otázkami a návrhy usnesení. Poslední zkoumanou činností jsou vystoupení na plenárních zasedáních. Ta slouží domácím voličům k ujištění, že europoslanci se zajímají o jejich problémy (Behm, Brack, 2019:5). Podle toho, jakým tématům budou Podemos a M5S věnovat nejvíce pozornosti a kterými záležitostmi se naopak nebudou zabývat, může autorka určit, do jaké míry se postoje zkoumaných stran shodují či rozcházejí s jejich kampaněmi a euroskeptickou rétorikou.

Technopopulismus a technopopulistické strany jsou v politologii nové téma, jež proto není příliš dobře probádané. Výzkumu technopopulismu se věnují především anglicky píšící autoři. Odborná literatura v českém jazyce prozatím chybí, i když čeští autoři se touto problematikou zabývají. Nejvíce se tomuto tématu věnují Christopher J. Bickerton a Carlo Invernizzi Accetti, kteří se snaží analyzovat tento fenomén zejména na evropské úrovni. Technopopulismus také zkoumají Peter Bloom a Alessandro Sancino v publikaci *Disruptive Democracy: The Clash Between Techno-Populism and Techno-Democracy*. Ti se více než Bickerton a Invernizzi Accetti zaměřují na americkou politickou scénu. Jejich publikace ale postrádá přesnou definici technopopulismu a spíše než na důsledky se soustředí na příčiny, jež předcházely jeho vzniku. Celkově je patrný zvětšující se akademický zájem o technopopulismus. Důvodem tohoto zájmu je narůstající počet politických stran, které se vymykají svým uspořádáním a rétorikou klasickým stranám. Jejich politika je nepředvídatelná, a politická scéna se tak stává méně přehlednou. Představují ale i nebezpečí pro zastupitelskou demokracii. Je tudíž důležité zkoumat jejich reprezentaci v rámci EP, jediného voleného orgánu EU. Existuje dostatečné množství odborných textů hodnotící fungování euroskeptických stran v EP. Naopak výzkum populismu v EP je nepostačující. Výjimku představuje pouze radikálně-pravicový populismus. O působení technopopulistických stran v EP nebyla doposud napsaná

žádná odborná práce. Navíc, akademický výzkum samotného aktérství stran a politických frakcí je nedostačující a většina prací je staršího data. Primární zdroje tak pro tuto práci představují především oficiální dokumenty Evropského parlamentu a národní a evropské deníky.

V teoretické části byla zásadní publikace *Techno-populism as a new party family: the case of the Five Star Movement and Podemos* (2018) od Christophera J. Bickertona a Carla Invernizzi Accettiho, kteří jsou autoři termínu „technopopulismus“ a kteří se v textu zaměřují na autorkou zkoumané subjekty. Nicméně jejich šest definičních bodů technopopulistických stran jsou primárně určeny pro Podemos a M5S. K celkovému pochopení problematiky technopopulismu přispěl článek *The State as a Firm* (2019) od Petry Guasti a Lenky Bušťíkové. Autorky v něm přišly s univerzálnější definicí než Bickerton a Invernizzi Accetti. Dále je dobré zmínit rozhovor s Christopherem J. Bickertonem *Le peuple et les experts* (2020) ve vědeckém časopise *Esprit*. Pro osvětlení propojenosti populismu s technokratismem byl využit text *Will vs. Reason: The populist and Technocratic Forms of Political Representation and Their Critique to Party Government* (2017) od Daniele Caramani. Druhá polovina teoretické části se zabývá euroskepticismem. O tomto relativně novém fenoménu existuje mnoho odborných publikací (viz Szczerbiak, Taggart, 2008; Mudde, Kopecký, 2002). Nejznámější badatelé euroskepticismu na něj primárně nahlíží jako na (většinou ideologickou) opozici vůči EU a evropské integraci a snaží se euroskeptické strany klasifikovat do různých kategorií podle míry jejich euroskepticismu. Teprve Cécile Leconte v článku *From pathology to mainstream phenomenon: Reviewing the Euroscepticism debate in research and theory* (2015) rozvinul plně teorie, že euroskepticismus může být především účinná populistická rétorika před voliči. Již před ním však dvojice politologů, Agnese Bathory a Nick Sitter, přišla s výsledky svého bádání v článku *Cleavages, competition and coalition-building: Agrarian parties and the European question in Western and East Central Europe* (2004), kde prezentovala euroskepticismus jako volební strategii. Články od Manuely Caiani a Paola Grazianiho *Understanding varieties of populism in times of crises* (2019) a *Varieties of populism: insights from the Italian case* (2016) ukazují, jakým způsobem jednotlivé typy populistů využívají krizi ve společnosti a proti komu nejčastěji vystupují, což významně přispělo k posílení argumentace o euroskepticismu jako volební taktice.

I v druhé kapitole se autorka neobešla bez publikace *Techno-populism as a new party family: the case of the Five Star Movement and Podemos* (2018), kterou využila především pro charakteristiku zkoumaných stran Podemos a M5S a z níž autorka nejvíce cituje. Obě strany se těší relativnímu zájmu ze strany akademiků, zejména pak M5S, jelikož právě ono je vnímáno

jako politické uskupení, které vneslo do politiky řadu inovací. Ilvo Diamanti ho dokonce nazval „politickou laboratoří“ ve svém článku *The 5 Star Movement: a political laboratory* (2014). Fenomén Podemos byl zpracován například Alexandrosem Kioupiolisem a Franciscem Seoanem Pérezem v textu *Reflexive technopopulism: Podemos and the search for a new left-wing hegemony* (2018). Pro celkové porozumění kontextu Podemos je nutné zmínit rovněž knihu *Euroscepticism, Democracy and the media* (2018) Manuely Caiani a Simony Guerry a *Challenge Austerity: Radical Left and Social Movements in the South of Europe* (2020) editovanou třemi autory, Beltránem Rocou, Emmou Martin-Díaz a Ibánem Díaz-Parrou. Z mezinárodních akademických periodik bylo pro tuto kapitolu čerpáno zejména z *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs, Contemporary Italian Politics* nebo *South European Society and Politics*. Pro analýzu postojů Podemos a M5S k evropské integraci byly využity především volební programy *Programa Podemos* (2014) a *Programa de Podemos para una Europa* (2019) pro Podemos a *I sette punti per l'Europa* (2014) a webová stránka *Vota l'Europrogramma del MoVimento 5 Stelle per cambiare l'Europa* s několika body, kde sami voliči volili program, pro M5S.

Pro provedení analýzy ve třetí kapitole byly rozhodující dva články. První je *Populism and Euroscepticism in the Italian Five Star Movement* (2015) od Paola Franzosiho, Francesca Maroneho a Eugeniho Salvatiho. Tímto textem se autorka nechala inspirovat při psaní první podkapitoly, kdy analyzovala chování Podemos a M5S na základě členství a hledání spojenců v EP. Druhou publikací je *Sheep in wolf's clothing? Comparing eurosceptic and non-eurosceptic MEP's parliamentary behaviour* (2019) od Anne-Sophie Behm a Nathalie Brack z *Journal of European Integration*. Pomocí jeho byla provedena analýza v druhé podkapitole. Obecně ale existuje jen málo odborných textů, které by se zabývaly politickými stranami v EP. Výjimku tvoří práce Simona Hixe, jenž se této problematice dlouhodobě věnuje. Společně s Christopherem Lordem napsal knihu *Political Parties in the European Union*. Kniha byla napsána v roce 1997, proto nebyla zcela aktuální. Nicméně přišla s několika zásadními poznatky, které platí o fungování politických frakcí i dnes (např. organizace frakcí). Zkoumání stran by nebylo možné bez dvou internetových zdrojů. Prvním byla oficiální stránka EP europarl.europa.eu, kde se nacházejí dokumenty vypracované europoslanci (příspěvky v plénu, stanoviska, zprávy...), s nimiž autorka pracuje. Nicméně tento pramen je velice obsáhlý a pro běžného uživatele náročný na orientaci, proto se autorka při psaní třetí kapitoly neobešla bez webového portálu votewatch.eu, který aktivity europoslanců pravidelně monitoruje a analyzuje. Rovněž používala zdroje, jako jsou například španělský deník *El País* či italský *La*

Repubblica, nebo internetové portály zaměřující se na evropské záležitosti –*euobserver.com*,
euroactiv.com, *politico.com*.

1. Technopopulismus a evropská integrace

Technopopulismus a euroskepticismus jsou dva politické proudy s rozdílnou definicí. Technopopulismus, prozatím málo probádaný, je druh populismu snoubící v sobě prvky technokratismu. Umně využívá technických znalostí k přímému oslovení lidu, zatímco se snaží delegitimizovat politické oponenty (Bušíková, Guasti, 2019: 302, Bickerton, Invernizzi Accetti 2015: 12). Euroskepticismus je zase považován za obecný, všezahrnující termín stručně popisující jakýkoliv odmítavý postoj k evropské integraci a k Evropské Unii vůbec (Szczzerbiak, Taggart, 2003: 2). Oba proudy odkazují k jiné problematice, a přesto nedávna celosvětová ekonomická krize z roku 2008 a politická krize v mnoha zemích Evropy, která zpochybnila nejen dosavadní hráče (politické strany, lídry), ale i panující konsensus o evropskou integraci, naznačují, že mezi nimi je jistá souvislost (Harmsen, 2010: 333-4; Caiani, Graziano, 2019: 1146-7). Tato kapitola představí technopopulismus jako samostatnou stranicko-politickou rodinu se zaměřením na španělskou stranu Podemos a italské Hnutí pěti hvězd a jeho vztah k euroskepticismu.

1.1. Vymezení technopopulismu

Po světové finanční krizi z roku 2008 se zhroutila představa o neotřesitelné pozici neoliberalismu a o tom, že neexistuje žádná jiná alternativa. Objevila se potřeba přijít s něčím novým. Změna se neměla týkat jenom ekonomického uspořádání, ale i společenského (Bloom, Sancino, 2019). Zároveň bylo možno vypořádat v mnoha zemích Evropy dva zajímavé fenomény, které se týkaly politiky. Na jedné straně tu byla rostoucí moc technokratů, kteří nebyli vždy řádně zvoleni, ale svoji moc odvozovali od svých kompetencí. Na druhé straně tu bylo volání po změně, a to v podobě četných populistických uskupení a stran, z nichž mnohé vznikly právě na pozadí světové finanční krize a které kritizovaly stávající politické instituce a elity (Bickerton, Invernizzi Accetti 2015: 1).

Populismus byl již nesčetněkrát popsán, ale dodnes nepanuje shoda na znění přesné definice (Mudde, 2004). Populistická hnutí přicházející jak z levicových tak z pravicových pozic rozměňovala tradiční politické spektrum řídící se podle pravolevé osy, a o to těžší je bylo klasifikovat a vymežit (Bickerton, Invernizzi Accetti, 2015: 1, Bloom, Sancino, 2019) Co je však spojovalo, byla především snaha zpochybnit *status quo*. Kromě této spojitosti lze obecně na populismus nahlížet jako na „zúženou ideologii“ (*thin-ideology*), která klade do popředí lid a kde politika by měla odrážet vůli lidu (*volonté générale*) (Mudde, 2004). Lid je prezentován jako homogenní skupina vybavena absolutní morálkou a proti ní stojí zkorumpované

a nemorální elity (Müller, 2017: 99-100). Odtud pochází i rozdělování společnosti do dvou separovaných stejnorodých skupin: „lid“ a „elity“ (Jäger, Piquer, 2020: 536). Lid ale na rozdíl od elit nemůže mluvit sám za sebe, a proto potřebuje silného a charismatického lídra, který jeho zájmy bude bránit (Canovan, 1984: 324). Proto většina populistických lídrů volí specifický druh komunikace založené na přímém oslovení voličů, kdy jsou předkládána zjednodušující fakta vzbuzující silné emoce jako strach nebo entusiasmus (Caiani, Graziano, 2016: 244). V neposlední řadě je důležité zmínit silný anti-establishmentový charakter, který je v podstatě již obsažen v samotném cíli zvrátit *status quo*. Stát, jemuž vládnou elity prolezlé korupcí a klientelismem, musí být změněn od základu (Müller, 2017: 18). Ernest Laclau se v tomto směru dívá na populismus jako na politickou sílu, jež jenom reaguje a ukazuje na krizi ve společnosti (Laclau, 2005). Ne náhodou jsou mnohá populistická uskupení označována za „protestní“. Roberto Biorcio popisuje Hnutí pěti hvězd (Movimento Cinque Stelle, dále M5S) jako hnutí, které se během pár měsíců stalo symbolem protestu proti stranám, vládě a privilegiím tzv. „kast“, neboli elit (Biorcio, 2013: 110).

Mohlo by se tedy zdát, že technokraté a populisté jsou přesný opak sami sebe. Technokratismus je definován jako druh reprezentace založen na odbornosti a schopnosti nahlížet na problémy objektivně (Caramani, 2017: 55). Jako technokraté jsou pak většinou označováni lidé s vysokoškolským vzděláním na nejvyšších postech ve státní správě. Robert Dahl je označuje pojmem *byrokratická elita* (Dahl, 2001 :105). Slovo „elita“ je zde zcela zásadní. Právě proti tomuto označení se ostře vymezují všichni populisté, protože na rozdíl od technokratů zastupují „prostý“ lid zbavený jakýkoliv privilegií (Müller, 2017). Další rozdíl mezi technokraty a populisty spočívá v odvozování moci. Technokratické vlády odůvodňovaly svou moc konat zásadní rozhodnutí tím, že mají nejlepší znalosti a kompetence pro vládnutí, a tím pádem vědí nejlépe, jak řešit například i důsledky krize z roku 2008 (Bloom, Sancino, 2019). Populisté naopak odvozují moc od lidu. Oni vládnou jen se souhlasem lidu kvůli lidu. V jejich představách nezastupují pouze 99 %, ale 100 % obyvatelstva (Müller, 2017:16).

A přesto mezi technokratismem a jistým druhem populistů lze vyzorovat zcela zásadní podobnosti. Populisté většinou příliš nenabízejí silně ideologický program. Ten je totiž založen především na kritice vládnoucích elit a mění se podle momentálních nálad „lidu“ (Stanley, 2008). Stejně tak technokraté se logicky ze svého postavení neuchylují ke klasickým ideologiím. A dělení na pravolevé ose je jim zcela cizí. Jak píše Vivienne Schmidt ve své knize *Democracy in Europe*, populismus je politický proces bez politického programu a cíle, zatímco

technokratismus je politický program bez politického procesu (Schmidt citován in Bickerton, Invernizzi Accetti, 2015: 3).

Avšak nejzásadnější podobnost lze nalézt v jejich vztahu k parlamentní demokracii, kde hlavní roli sehrávají strany a pluralitní společnost. Populisté i technokraté se ke stranám staví kriticky. Technokraté proto, že strany nenabízejí vždy „pragmatické a efektivní“ řešení. Populisté zase vidí ve stranách zkorumpovanou politickou elitu, která reprezentuje jen část lidu, a proto nemá dostatečnou legitimitu k vládnutí (Bickerton, Invernizzi Accetti, 2015, Caramani, 2017: 64). Například Pablo Iglesias, leader politického uskupení Podemos, se prezentoval jako muž zastávající základní hodnoty a selský rozum, s čímž se každý občan musí ztotožnit bez ohledu na své ideologické postoje (Bickerton, Invernizzi Accetti, 2018: 10). Právě fakt, že se populisté staví do pozic „ochránců zdravého rozumu“ či „obecných pravd“, ukazuje, jaký je jejich vztah k pluralitní společnosti. Populisté vnímají společnost jako homogenní entitu (Müller, 2017: 99). Podobně se k pluralitní společnosti staví technokraté, Sází v politice vždy na odbornost a snaží se ji izolovat od stranického vměšování, a tedy i od různých zájmových skupin (Jäger, Piquer, 2020: 533).

Rozvoj technologií kritiku vůči stranám ještě posílil. Už v devadesátých letech minulého století Graham Allen, mluvčí Labouristické strany, napsal pro americký časopis *Wired*, že informační a komunikační technologie mohou vytvořit zcela novou politickou kulturu. Není náhoda, že časopis *Wired* se zabývá právě tím, jak moc technologie ovlivňují nejen politiku, ale i kulturu a ekonomii (Lipow, Seyd, 1995: 295). Kultura se stala skutečně masivní záležitostí, kdy každý měl najednou přístup k neuvěřitelným množstvím informací, a každý si proto mohl utvořit svůj vlastní názor. Co víc, svůj úsudek bylo čím dál tím jednodušší veřejně prezentovat, a tím se podílet na veřejném dění. To představovalo jisté osvobození oproti minulosti. Na druhou stranu to ale také vedlo k tomu, že každý byl expertem a zároveň nikdo nebyl expertem natolik, aby se mu dalo věřit a spolehnout se na jeho mínění (Bloom, Sancino, 2019). Lidé se tedy začali ptát, zdali potřebují zastaralé instituce, jako jsou politické strany, když na politice se může podílet každý, a není tedy potřeba žádných prostředníků v podobě stran (Lipow, Seyd, 1995: 296).

Komplementarita mezi technokratismem a populismem zatím není příliš probádané téma. Jedni z mála politologů zabývajících se touto problematikou jsou Daniele Caramani (2017) a Christopher J. Bickerton spolu s Carlem Invernizzim Accettim (2015). Avšak první autoři, kteří přišli s termínem „technopopulismus“, byli Lipow a Seyd (1995). Použili ho pro označení specifického typu antistranického postoje, jenž byl používán ve spojitosti s rozmachem nových

technologií (Bickerton, Invernizzi Accetti, 2018: 8-12). Termín poté převzali Invernizzi a Bickerton pro definování nové politicko-stranické rodiny. V jejich podání předpona „techno-“ se neomezuje jenom na význam pokročilých technologií pro politické a komunikační účely, ale je chápána i v jeho původním významu z řeckého slova „techne“, které odkazuje k hledání nejefektivnějšího řešení na sadu předem daných problémů (Bickerton, Invernizzi Accetti, 2018: 12). Pro technopopulistické strany je tedy typické, že se vyhýbají ideologickým konfrontacím a snaží se prezentovat jako skupina lidí s kompetentními znalostmi k řešení problémů (Bickerton, Invernizzi Accetti, 2018: 12).

Technopopulismus podobně jako populismus nemá jasně danou definici. Bickerton a Invernizzi Accettim definovali technopopulismus na působení dvou stran: Podemos a M5S. Na základě nich pak určili pět společných bodů této stranické rodiny: (1) nízký koaliční potenciál, (2) klasické populistické rozdělení společnosti mezi „lid“ a „elity“, (3) anti-pluralitní a anti-elitní charakter, (4) technokratické pojetí politiky, která primárně usiluje o řešení problémů než o politickou soutěž a ideologickou konfrontaci, (5) politická kompetence leží v kolektivní inteligenci“, již je možno ovládnout pomocí nových technologií (Bickerton, Invernizzi Accetti, 2018: 12-13).

Buščíková a Guasti nahlízejí na technopopulismus podobně. Jejich definice je možná o něco výstižnější než Bickertonova a Invernizzi: „Technopopulismus používá přitažlivosti technických expertíz k navázání přímého kontaktu s lidem slibující řídit stát jako firmu. Zároveň se však snaží o delegitimizaci politických oponentů a demobilizaci voličstva tím, že vyvolává pocit společenské apatie. Technopopulismus je anti-elitní ideologie, která staví na kompetentnosti jako prostředku k vytvoření autenticity a blízkosti s obyčejnými lidmi. Je méně vyčleňující než nacionalistická nebo ekonomická forma populismu, tím pádem je její přesah daleko větší, a proto představuje větší výzvu pro zastupitelskou demokracii (Buščíková, Guasti, 2019: 302).“

Jako hrozbu pro zastupitelskou demokracii vnímá technopopulismus i Havlík (Havlík, 2019). Upozorňuje zejména na nechuť ke kompromisům. Podle něho technopopulismus nenechává prakticky žádný prostor pro politické debaty, jelikož ostatní političtí aktéři jsou vnímáni jako zkorumpovaní, a tedy nelegitimní. Zároveň technopopulisté díky svým odborným znalostem vědí, co je správné a špatné, tudíž ani kompromis a shodu s ostatními nepotřebují (Havlík, 2019: 3). Proto v technopopulistickém pojetí politiky chybí jakákoliv soutěživost a zájmy menšin jsou jen málo zohledňovány. Ideální politika je politikou apolitickou (Caramani, 2017).

Podle Bickertona a Invernizzi Accetti existují tři ideální příklady technopopulistických stran. Prvním příkladem je Labouristická strana (Labour Party) ve Velké Británii v letech 1997 a 2010, kdy se hovořilo o období tzv. New Labour. Zde se technopopulismus promítl do reorganizace politické strany. Druhým příkladem je M5S zejména v prvních letech existence pod vedením Beppe Grilla. Technopopulistické tendence byly patrné na prezentování jednotlivých členů, kteří byli nositeli specifických znalostí důležitých pro politiku. Zde to patrně nejlépe vystihují slova Marca Morosiniho (2019), jenž napsal: „Hodně členů M5S si myslí, že jsou schopni vládnout, jelikož vědí, jak ‚vládnout‘ počítačům.“ Třetím příkladem je strana nynějšího francouzského prezidenta Emmanuela Macrona En Marche. Macronova politika, představuje technopopulismus par excellence, kde se lídr prezentuje jako někdo, kdo navrhuje taková řešení, která jenom tlumočí zájmy lidu (Bickerton, Borriello, Jäger, 2020).

Zárodky technopopulismu lze ale vyzorovat i jinde. Typickým příkladem politika reprezentujícího tento typ vládnutí byl Silvio Berlusconi a jeho strana Forza Italia, kdy se Berlusconi podařilo vytvořit rozmanitou voličskou základnu poskládanou z od sebe se diametrálně lišících kulturních vrstev společnosti. Tím rozmělnil politický systém a vykojil ho ze svého tradičního dělení, zároveň oddělil politiku od veřejné morálky (Livi, 2016: 411). Berlusconiho politice se velmi podobá politika Andreje Babiše v České republice, kterou dokonce Bickerton s Invernizzim Accettim překřtili na „babisconi“. Ve Spojených státech technopopulismus ztělesňoval Donald Trump (Bickerton, Borriello, Jäger, 2020: 65-6).

Silvio Berlusconi, Donald Trump či Andrej Babiš jsou navíc úspěšní podnikatelé. Jejich prohlašování, že stát je možno řídit stejně úspěšně jako podnik, se u voličů setkalo s úspěchem. Zvláště když mohli doložit jako důkaz úspěchy svých firem. Měli tedy potřebné znalosti a zkušenosti k vládnutí (Buščíková, Guasti, 2019: 304). Nejsou to ale jenom podnikatelé, kdo se honosí tímto druhem kompetence. Lídři Podemos a nizozemského Fórum pro demokracii, Pablo Iglesias a Thierry Baudet, mají za sebou doktorské studium (Accetti, Bickerton, 2018: 10; Jäger, Piquer, 2020). Lídr M5S, Beppe Grillo, byl rovněž podnikatel, ale proslavil se jako komik a autor populárního blogu nesoucí jeho jméno (www.beppegrillo.it). Ti všichni každý svým způsobem proklamovali, že znají recept na řešení problémů a že převezmou zodpovědnost z voličů na sebe (Buščíková, Guasti, 2019: 304).

Řada technopopulistů navíc vycítila, jaký potenciál se nachází v informačních a komunikačních technologiích. Pomocí technologií mohli oslovovat davy, a to v relativně krátké době (Bloom, Sancino, 2019). Donald Trump byl známý svou oblibou v „tweetování“, než byl jeho účet zrušen (Švehla, 2021). Populistický brazilský prezident Jair Bolsonaro naopak

preferoval Whatsapp pro šíření svých zpráv (Bloom, Sancino, 2019). V České republice jsou zase známá videa „Čau lidi“ Andreje Babiše, jež jsou pravidelně publikována na jeho facebookovém účtu a pomocí nichž se snaží navodit dojem, že je v blízkém kontaktu s běžnými občany (Havlík, 2019: 11). Beppe Grillo získal pro M5S volební základnu díky on-line platformě Rousseau (Bloom, Sancino, 2019).

Úspěch technopopulistů nespočívá ale pouze v umu používat sociální sítě. Tradiční ideologie s rozdělením na pravici a levici v globalizovaném světě, s imigrací a otevřeným trhem už nestačí. Hnutí a strany, které můžeme označit za „čisté“ technopopulisty, si toho jsou vědomy, proto tvrdí, že pro ně levice a pravice nic neznamenaají. Identifikují se spíše s mocí expertů či s autoritou lidu (Bickerton, Borriello, Jäger, 2020: 64-5). Beppe Grillo se v podobném duchu vyjádřil: „My máme něco z křesťanských demokratů, něco málo z pravice, něco málo z levice a něco málo ze středu. Můžeme se adaptovat na cokoliv za podmínky, že na to můžeme uplatnit své nápady,“ (Grillo citován in Morosini, 2019:84). Podemos zase významným způsobem adoptovalo digitalizaci do stranické organizace, což vedlo k tomu, že někteří odborníci ji začali označovat jako „digitální stranu“ (Kioupiolis, Pérez, 2018; Jäger, Piquer, 2020). Skrz technologie a digitalizaci také vyzývalo k větší participaci občanů (Molina Hurtado, Sanders, Zoragastua, 2017, Podemos, 2014).

K tomu, aby technopopulisté přivábili občany na svou stranu, používají specifický způsob. Je jím ideologie čísel, analýz a expertíz, která je chytře využívána tak, aby oslovila přímo voliče a zároveň zdiskreditovala oponenty z řad elit (Buštíková, Guasti, 2019: 305). Tuto taktiku používala například M5S při kampani do Evropského parlamentu (dále EP) v roce 2014, kdy mluvila o neúměrném zatížení italského státního rozpočtu: „Co se týká naší země, tak mluvíme o dluhu až dva tisíce miliard eur, což se rovná zhruba 133 % HDP... Výsledkem je, že zatímco všechny ostatní země okolo nás rostou, staví školy, univerzity a nemocnice, my upadáme do mizérie.“¹ Z čehož obviňovala jak evropskou elitu, tak domácí vládnoucí elitu (Cremonesi, 2017: 253). Podemos zase s oblibou používá akademický žargon, jednak aby demonstrovala vysokoškolské vzdělání svých členů a jednak aby se odlišila od rétoriky španělských mainstreamových a profesionálních stran ((Bickerton, Invernizzi Accetti, 2018: 10).

¹ Citováno in Punto 1: Abolizione del Fiscal Compact. Dostupné z: <<http://www.fabiomassimocastaldo.it/punto-2-abolizione-del-fiscal-compact.html>>(4.3.2021).

Anti-elitní rétorika je u technopopulistických stran a uskupení všudypřítomná, stejně jako důraz na „vůli lidu“. Nicméně definice elit a lidu se liší v závislosti na prezentaci jednotlivých stran, čase a místě (Havlík, 2019: 3). Některé strany definují lid jako národ, jiné vnímají definici lidu ze socio-ekonomického hlediska (Caiani, Graziano, 2019: 1143). Například Podemos nahlíží na lid jako na inkluzivní, politickou a mnohonárodnostní menšinu (Borriello, Brack, 2019: 848). Pozice M5S k lidu je naopak těžko definovatelná, kvůli různorodosti politických názorů (Caiani, Graziano, 2019: 1144). Definovat nepřítel či elity je však u většiny stran snadné. Nejčastěji jsou to političtí oponenti. Předvolební slogan hnutí ANO 2011 zněl: „Nejsme jako politici-my makáme,“ (Ano citováno in Havlík, 2019: 11). Za elitu mohou být označena i média, soudní moc, zahraniční investoři i EU (Caiani, Graziano, 2016: 247; Caiani, Graziano, 2019: 1144).

1.2. Euroskepticismus jako volební strategie

Euroskepticismus je v politologii relativně nový termín. Poprvé se o euroskepticismu začalo mluvit po projevu předsedkyně britské Konzervativní strany Margaret Thatcherové v roce 1988. Do širšího povědomí se navíc dostal díky žurnalistům, od nichž ho následně přejali politologové (Daddow, 2012; Szczerbiak, Taggart, 2003: 2). Obecně lze chápat euroskepticismus jako opozici vůči evropské integraci a EU (Taggart, 1998: 363). Nicméně rozmanitost negativních projevů vzhledem k EU a jejímu integračnímu procesu je natolik rozsáhlá, že ho lze jen těžko jasně definovat, a to i přes četné pokusy. Euroskeptické tendence je totiž možné vyzorovat i v jinak proevropských státech (Szczerbiak, Taggart, 2003, Taggart, 1998).

Taggart, který jako první učinil pokus o vymezení euroskepticismu, napsal, že se jedná o termín „jenž vyjadřuje myšlenku náhodné nebo kvalifikované opozice, stejně jako přímé a nekvalifikované opozice vůči procesu evropské integrace“ (Taggart, 1998: 366). Později rozdělil spolu se Szczerbiakem euroskepticismus na tvrdý (hard) a měkký (soft) (Szczerbiak, Taggart, 2003: 2). Toto rozdělení zkritizovali Mudde s Kopeckým, kteří jednak upozorňovali i na rozdíl mezi kritikou EU a kritikou evropské integrace. Podle toho rozdělili euroskeptiky do dvou skupin: europesimisté, kterým se nelíbí současný vývoj EU a „eurofobové, kteří jsou prakticky proti jakékoliv formě evropské integrace (Kopecký, Mudde, 2002). Flood a Usherwood poté přišli dokonce s 6 body, jak měřit euroskepticismus (Flood, Usherwood, 2005). Zatímco tedy panuje shoda na tom, že euroskepticismus je definován převážně negativně (opozice nebo odpor k nejrůznějším aspektům evropské integrace), akademici se již nedokáží shodnout na tom, čemu euroskeptikové vlastně oponují (Leconte, 2015: 254).

Nejčastější kritika euroskeptiků však směřovala na demokratický deficit postihující instituce a některé členské státy EU a nedostatek strukturované opozice vůči Evropské komisi, a to zejména na perifériích EU (Leconte, 2015). S vývojem EU a domén, které jsou zasaženy procesem integrace, lze vypožorovat jistý model, kdy veřejná politika je čím dál tím víc určována na evropské úrovni a za ní politika reprezentace zaostává na té domácí. EU je založena na vztahu národních vlád se svými občany, jenže v jistou chvíli se může sama stát jádrem problému mezi nimi (Bickerton, Borriello, Jäger, 2020: 63). Ekonomická krize z roku 2008 a snaha EU o management jejích důsledků na supranacionální úrovni tento fenomén ještě více zviditelnila. EU zasahovala do klíčových otázek každého státu, jako jsou fiskální a důchodová reforma, nebo indexace mezd při inflaci. Do značné míry ekonomická krize setřela již tak dost křehkou hranici mezi domácí a evropskou politikou (Leconte, 2015: 259).

A právě v tomto kontextu studium euroskepticismu a jeho projevů nešlo déle separovat od domácí situace v konkrétních členských státech. Na to upozorňuje například Dakowska, která tvrdí, že euroskepticismus je nutné chápat v závislosti na aktuálním dění v jednotlivých státech, nikoliv jako pevně vymezené kategorie a hranice (Dakowska citována in Harmsen, 2010: 336). Bylo to možná nejvíce patrné v jižních státech EU, kde nespokojenost s politikou technokratických vlád s kombinací reforem navrhovaných „evropskou trojkou“, vedla k hluboké nevoli vůči EU (Leconte, 2015: 259). Podemos přirovnávalo EU k semi-koloniální velmoci pasoucí se na bídě jižních států Evropy a členové dvou hlavních španělských mainstreamových stran jim k tomu dopomáhali pro svůj blahobyť na úkor obyčejných lidí (Podemos, 2014c, Molina Hurtado, Sanders, Zoragastua, 2017: 558).

Krize důvěry v EU a v politickou reprezentaci otevřela možnost vstoupit do domácí politiky právě populistickým uskupením. Často se jednalo o nově vzniklé strany jako bylo Podemos či M5S. Starým stranám, jež byly označovány za populistické, se podařilo oživit svou image. Sociální média jim k tomu dopomohla, jelikož v nich dostávaly velký prostor (Caiani, Graziano, 2019: 1150).

Myšlenka na komplementaritu mezi populismem a euroskepticismem není nijak nová. Na jistou spojitost mezi nimi upozornila již Canovan, když napsala: „Populisté budou zajisté nepřátelští jak k depersonalizovaným ekonomickým silám, tak k manipulativním elitám: zvláště pak zahraničním, elitním, byrokratickým a počítačem řízeným směrnícím Evropského hospodářského společenství,“ (Canovan, 1984: 327). I další akademici si začali všimnout, že řada euroskeptických postojů je založena na podobné logice jako ty populistické (Leconte, 2015:

255). Van Kessel dokonce uvádí, že kritika EU patří k jednomu ze čtyř témat, na které se všechny evropské populistické strany zaměřují (Van Kessel, 2015).

To nejzásadnější, v čem se populisté s euroskeptiky doplňují, je kritika elit. V poválečných letech panoval v Evropě mezi etablovanými elitami dlouho nezpochybnitelný „tolerantní“ konsensus na otázku evropské integrace a proti němu se postupem času začala formovat opozice (Harmsen, 2010: 334). Nejčastěji kritizovali evropskou byrokracii a elitářství. M5S napsala na svém twitterovém účtu během kampaně do EP v roce 2014: „Svrhněme #Evropu bank, postavme Evropu práv,“ (M5S citováno in Villa, 2016). Kritika „elit z Bruselu“ zapadá i do populistického dělení společnosti na „morální“ lid a „zkorumpované“ elity (Caiani, Graziano, 2016: 247). Jak populisté, tak euroskeptici kritizovali také nedostatečnou transparentnost institucí EU a malé zastoupení občanů v těchto institucích (Bickerton, Borriello, Jäger, 2020: 63). Podemos například chtělo vytvořit speciální komisi, která by kontrolovala Evropskou komisi, zda participace občanů je ústředním elementem evropské integrace (Podemos, 2014b: 23).

Navíc populismus a euroskepticismus (často také jako vzájemně související fenomén) se řadí v politických a odborných debatách k jednomu ze současných výzev k liberální demokracii (Havlík, 2019; Caiani, Graziano, 2016: 247). Evropa v očích mnoha populistů byla vykreslena jako lupič suverenity členských států (Villa, 2016: 134; Boriello, Brack, 2019). „(...) V důsledku toho, zažívají občané na periférii EU noční můru vyvolanou příšerou, kterou způsobil útlum soudnosti evropské konstrukce. Zbavil je ekonomické suverenity, většina politických nástrojů byla předána do rukou Evropy, jejíž zájmy se čím dál tím více přibližují zájmům světových ekonomických a finančních elit,“ (Podemos citováno in Boriello, Brack, 2019: 843).

Všechny tyto propojenosti mezi euroskepticismem a populismem vedly k tomu, že na euroskepticismus se začalo nahlížet jako na populistickou rétoriku (Caiani, Graziano, 2016: 247). Leconte navrhuje podívat se na EU předně jako na téma mýtů zobrazujících EU jako „regulační monstrum“ bránící běžnému životu občanů, a pak jako na plodnou půdu pro rétoriku „my vs. oni“ (Leconte citován in Caiani, Graziano, 2016: 247) Sitter označil otázku evropské integrace za vždy vděčné téma, ke kterému je snadné se strategicky vymezit (Sitter citován in Szczerbiak, Taggart, 2008).

Szczerbiak a Taggart také vypožorovali, že k euroskepticismu se nejvíce uchylují strany nacházející se v národním stranickém systému na periférii a strany, jež mají nízký potenciál

participovat na vládě (Szczerbiak, Taggart, 2008). To by odpovídalo i rané politice Podemos a M5S, kdy Bickerton a Invernizzi Accetti je označili jako strany s nízkým koaličním potenciálem (Bickerton, Invernizzi Accetti, 2018: 12-13). Protest proti evropské integraci je pro protestní strany téma, které je jim přímo šité na míru, a díky kterému se mohou snadno postavit do opozice proti celému dosavadnímu politickému establishmentu (Harmsen, 2010: 335).

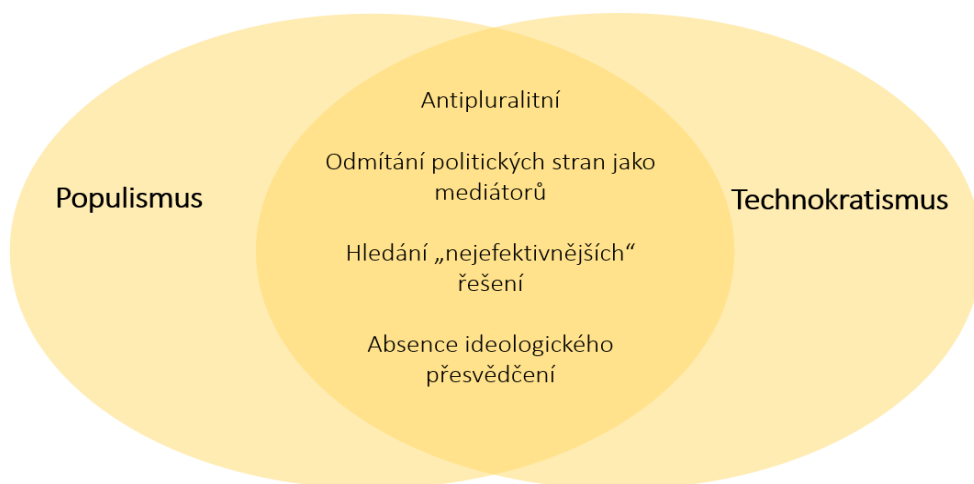
Leconte rovněž objevil ve svém komparativním výzkumu, že zatímco máme tendenci vnímat euroskepticismus jako kritiku EU *sui generis*, tak pohled euroskeptiků na „rezistenci“, odpor jít proti mainstreamovému narativu, nám umožňuje ho snadněji porovnat s ostatními podobnými případy opozice a nesouhlasu. Regionální dohody a smlouvy, jako je například Severoamerická dohoda o volném obchodu (NAFTA) nebo Americká zóna volného obchodu (FFTA) čelily rovněž kritice ze strany sociální mobilizace (Leconte, 2015: 259).

O tom, že na euroskepticismus můžeme nahlížet jako na volební strategii, svědčí i výzkum Batoryho a Sittera. V něm se zaměřili na euroskepticismus u agrárních stran ve východní, střední a západní Evropě. Zjistili, že u většiny stran je nepravděpodobné, že by zvolily tvrdý euroskepticismus. Pokud tak učiní tak proto, že evropská integrace je zcela zásadně neslučitelná s identitou a ideologií strany nebo ohrožuje zájmy cílové skupiny voličů. Nicméně většinou od radikálních postojů ustoupí, když mají možnost vstoupit do vládní koalice. To lze podle Batoryho a Sittera vztáhnout na všechny strany, ne jenom na agrární (Batory, Sitter, 2004: 543). A jelikož mainstreamové strany jsou často proevropské², euroskeptické strany, které s nimi chtějí participovat na vládě, musí přehodnotit nebo adoptovat nové postoje k evropské integraci, a to zejména v parlamentních demokraciích s vícestranickým systémem (Batory, Sitter, 2004: 525).

Následující kapitola se bude již výhradně věnovat technopopulistickým stranám Podemos a M5S.

² Szczerbiak, Aleks, Paul Taggart. 2008. *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. Londýn: Oxford University Press.

Obrázek 1: Propojení populismus s technokratiem (Zdroj: Caramani, 2017).

2. Podemos, Hnutí pěti hvězd a integrační proces

Politické systémy v jižní Evropě byly v nedávné době svědky zrození nových politických stran. Ve Španělsku a Itálii se objevily dva nové politické subjekty, Podemos a Hnutí pěti hvězd, které značně zasáhly do stávajícího politického a stranického systému obou zemí (Diamanti, 2014; Gomez a Ramiro, 2016; Biorcio, 2013; Roca, Martin-Díaz a Díaz-Parra, 2017). Pozadí a kontext, ve kterém oba subjekty vznikly, je důležitý pro pochopení jejich technopopulistických rysů, stejně jako pro pochopení jejich vztahu k evropskému integračnímu procesu (Roca, Martin-Díaz a Díaz-Parra, 2017). Druhá kapitola nastíní podmínky, za nichž strany vznikly a jak to ovlivnilo jejich stranickou podobu. Dále se bude kapitola zabývat jejich vztahem k evropskému integračnímu procesu, který bude zkoumán na volebních kampaních do Evropského parlamentu v letech 2014 a 2019.

2.1. Kontext vzniku a charakteristika Podemos a Hnutí pěti hvězd

Ekonomická krize, která propukla roku 2008, se rychle přeměnila na krizi reprezentace či politickou krizi. Tradiční strany (zejména levicové) a odbory hrály stěžejní roli v protestu proti úsporným opatřením, jež byla zaváděna jak na národní, tak evropské úrovni. Nicméně tento protest otevřel prostor i novým hráčům, včetně nových společenských hnutí a politických sil. Viditelné to bylo především v jižní Evropě, ve státech jako jsou Itálie, Španělsko, Řecko, kde důsledky ekonomické krize dopadly obzvláště tvrdě (Roca, Martin-Díaz a Díaz-Parra, 2017). V případě Španělska a Itálie se objevily dva nové subjekty *Podemos* a *M5S*, které Bickerton s Accettim (2018) později zahrnuli do nové stranické rodiny technopopulismu. Tyto strany se z počátku stavěly nejen proti místním vládám, ale i proti Evropské unii, která byla podle nich spoluodpovědná za uvalení neúměrných úsporných opatření (Cremonesi, 2017; Sanders, Molina Hurtado, Zoragastua, 2017; Borriello, Brack, 2019).

2.1.1. Podemos

Vznik strany byl v podstatě předznamenán dvěma událostmi. První událostí byly protesty a stávky *Indignados* (Pobouření) bouřící se proti úsporným opatřením, které probíhaly po celé zemi v letech 2011 a 2012. Druhou událostí bylo vytvoření hnutí *Movimiento 15-M* stavějící na *Indignados*, jehož hlavním cílem bylo vyjádření nesouhlasu s neoliberální vizí Evropy prezentovanou EU. (Caiani, Guerra, 2017: 224-225).

Hnutí a protesty způsobily, že sociopolitický konsensus, který až doposud ve Španělsku panoval, se začal hroutit, jelikož ani dvě nejvlivnější strany v zemi, Španělská socialistická

dělnická strana (Partido Socialista Obrero Español, dále PSOE) a Lidová strana (Partido Popular, dále PP), se nevyhnuly ostré kritice za špatnou ekonomickou situaci v zemi. Obě navíc byly poznamenány řadou korupčních skandálů. Celková nespokojenost v zemi otevřela prostor novým stranám, které významně narušovaly stávající status quo stranického systému. A právě takovou stranou byla i Podemos. (Caiani, Guerra, 2017; Sanders, Molina Hurtado, Zoragastua, 2017).

Strana, jež se zrodila na pozadí korupčních kauz a vysoké nezaměstnanosti, vznikla v lednu 2014 a oficiálně byla zaregistrována v březnu téhož roku, tedy pár měsíců před volby do Evropského parlamentu (Sanders, Molina Hurtado, Zoragastua, 2017: 556, Gomez, Ramiro, 2016). Poměrně záhy se stala viditelnou na španělské politické scéně, a to díky své schopnosti mobilizovat společnost skrz informační a komunikační technologie. Sociální média měla ke straně přilákat mladé voliče, zatímco četná vystoupení v tradičních televizních formátech se snažila zajistit podporu starší populace (Kioupiolis, Seoane Pérez, 2018: 24). Navíc, Podemos pozitivně využila svého image jako strany, která je z velké části složená z profesorů (Bickerton, Accetti, 2018: 10). Například ve volebním videu Podemos Valencia z 9.května 2014 se divákovi hned ze začátku představí samotný Pablo Iglesias, charismatický leader strany, jenž má pod svým jménem napsáno „univerzitní profesor“. Vedle něho si případný volič může povšimnout Pabla Echeniqua, vědce ze *Španělské národní rady pro výzkum*. Nechybí tu ani učitelka z veřejné školy, Teresa Rodríguez, či Carlos J. Villarejo, bývalý ředitel organizace *la Fiscalía Anticorrupción* (Podemos, 2014a).

Právě zálibu Podemos v sociálních médiích a snahu prezentovat se jako strana „obyčejných“, ale „kompetentních a vzdělaných“ lidí je podle Bickertona a Accettiho typickým rysem technopopulismu. Voličům jsou předloženy pečlivě vypracované průzkumy veřejného mínění a vše je prezentováno klidným a učitelským hlasem. (Bickerton, Accetti, 2018: 10). Během evropských voleb v roce 2014 se jedna z kandidátek za Podemos představila: „Jmenuji se Sandra Mínguez. Jsem učitelka matematiky a kandiduji za stranu Podemos.“ (Podemos, 2014a). Byla neformálně oblečená v džínách a měla moderní mikádo. Ve svém projevu vybízela posluchače, aby zvedli ruce na znamení, že s ní souhlasí, což zákonitě připomínalo vyučování ve škole. Ostatně není jediná, kdo volí takovýto způsob komunikace s voliči. V rétorice řady členů se často objeví univerzitní žargon, což plně zapadá do image „strany učitelů“ (*partido de profesores*), kteří však mají neformální vzhled a vystupování. Tím se odlišují od „profesionálních politiků“ (Bickerton, Accetti, 2018: 10). Koneckonců, straně nevadí, že je označována za populistické hnutí. Naopak, je na to pyšná. Sama se prezentuje jako

spojení společenského hnutí a vertikálně organizované politické strany (Kioupkiolis, Seoane Pérez, 2018: 24). Je tak blíže „lidu“ a spolu s jejím imagem „strany učitelů“ to z ní činí „hlas selského rozumu na cestě za změnou“ (Bickerton, Accetti, 2018: 10).

Populismus se ale ve straně neprojevoval jenom přiznáním se k němu. Klasická rétorika populistů je rozdělování společnosti do dvou homogenních skupin, z nichž jedna vykořisťuje tu druhou (Müller, 2017). Nejinak to mu bylo u členů Podemos. Pravidelně používali termíny jako „el pueblo“ či „la gente“ (lid, lidé), proti níž stála „la casta“ (elita). A proti lidem stála i úsporná opatření a neoliberální politika vykonávána elitami, tedy PSOE, PP a EU. Podemos zabrala místo, které bylo na úkor neoliberálních tendencí ponecháno dlouho prázdné, a tou byla sociální politika (Kioupkiolis, Seoane Pérez, 2018, Caiani, Guerra, 2017). Pablo Iglesias několikrát uvedl, že snaha Podemos je především vytvořit novou politickou kulturu a hegemonii, která bude schopna vybudovat novou identitu a sociální reference, a tedy navázat na Movimiento 15-M i s jeho protiúsporným naladěním (Damiani, Viviani, 2019: 204; Roca, Martín-Díaz a Díaz-Parra, 2017). Ve svých projevech také odkazoval na teorii Ernesta Laclaua, která považuje populismus nikoliv za projev určitého degenerativního fenoménu ve společnosti, ale budování nové hegemonie v kontextu krize tradičních sil na politické scéně (Sanders, Molina Hurtado, Zoragastua, 2017). Novou vizi měla Podemos i pro EU, o níž mluvila jako o Altra Europa (jiné Evropě) (Damiani, Viviani, 2019: 204-209).

Strana zaznamenala velký úspěch v evropských volbách 2014, kdy obdržela 1,2 miliónů hlasů. Voliči Podemos patřili k těm nejeuroskeptičtějším v zemi. O dva roky později se stala v parlamentních volbách třetí nejsilnější stranou s 20,7 % hlasů. Většinou pro ni opět hlasovali lidé, kteří chtěli vyjádřit nespokojenost s EU, ale i s PSOE a PP (Sanders, Molina Hurtado, Zoragastua, 2017: 556; Jäger, Piquer, 2020: 540; Caiani, Guerra, 2017: 225-234). Podemos však PSOE nikdy neporazila, a nakonec s ní vstoupila roku 2020 do koalice. Poprvé tak byla zastoupena ve vládě (Hedgecoe, 2020). V evropských volbách v roce 2019 kandidovala společně s dalšími levicovými stranami v koalici *Coal* a umístila se až na čtvrtém místě za PSOE a PP (European Parliament in collaboration with Kantar, 2019a).

2.1.2. Hnutí pěti hvězd

Tzv. druhá italská republika (od roku 1994) je v očích mnoha Italů obdobím nesplněných slibů a velké deziluze. Pravidelné střídání vlád středo-pravicových a středo-levicových koalic, z nichž ani jedna nepřinesla požadované změny, zapříčinilo odcizení

a nezájem občanů o politiku, což ještě zhoršila ekonomická a finanční krize z roku 2008 (Carboni, 2010: 23; Biorcio, 2013: 107).

Ekonomická krize z roku 2008 zasáhla obzvláště tvrdě jižní státy EU. Italská vláda pod vedením Silvia Berlusconiho byla nucena požádat o finanční pomoc evropské instituce, zejména pak Evropskou centrální banku (dále ECB). Výměnou za tuto pomoc bylo nutné zavést řadu strukturálních reforem, které ale nebyla Berlusconiho vláda schopna provést. Vystřídala ji proto úřednická a technokratická vláda Maria Montiho, v níž nebyl přítomná ani jedna politická strana (Diamanti, 2011). Chopila se navíc vlády bez vypsání voleb, i když za podpory všech hlavních stran v parlamentu. Nová vláda konečně uvedla do chodu reformy potřebné k obdržení pomoci ze strany EU. Tyto změny byly ale velmi nepopulární a staly se jedním z hlavních témat ve volbách v roce 2013, jichž se poprvé účastnilo i Hnutí pěti hvězd (Cremonesi, 2017: 252-3).

Historie M5S je neodmyslitelně spjata se svým zakladatelem Beppeem Grillem. Ten se dostal do podvědomí mnohých Italů jako úspěšný komik a také díky svému blogu (www.beppegrillo.it), kde se začal vyjadřovat čím dál tím častěji k politickým záležitostem. Dožadoval se více občanských práv, kritizoval korupci i instituce zastupitelské demokracie. Grillo si tak získal pozornost mnoha lidí, kteří se s ním začali scházet na pravidelných demonstracích *V-Day*. To už byl jen krok k založení politického hnutí. Grillo tak učinil v říjnu 2009 (Franzosi, Marone, Salvati, 2015: 110-111; Diamanti, 2014).

Avšak Grillo nezaložil M5S sám. Pomohl mu s tím uznávaným expert na internetový marketing, Gianroberto Casaleggio. Byl to právě on, kdo stál za internetovými stránkami Hnutí (www.ilblogdellestelle.it), stejně jako za platformou Rousseau. Oba tyto nástroje se staly hlavním komunikačním nástrojem mezi členy M5S a jejich voliči. Tomu měl odpovídat i výrok Grilla o tom, že strana nemá žádnou kancelář, peníze, ani vůdce. Vše se mělo řešit přes internet. kam se všichni mohli připojit a podílet se tak na vedení a rozvoji M5S (Morosini, 2019: 82-83; Bickerton, Accetti, 2018: 8). Zároveň si návštěvníci stránek a příznivci M5S mohli vyzkoušet demokracii 21. století. Jak se píše na platformě Rousseau: „Internet je revoluce... (internet) uvedl koncept přímé demokracie, umožnil občanům přístup k informacím, přímý kontakt s kandidátem, neustálý přehled nad programem strany a kolektivní účast dle vlastního výběru,“ (Associazione Rousseau, 2020).

Web odpovídá i ideologickému zaměření M5S, což znamená být co nejrozmanitější. Grillo několikrát uvedl, že Hnutí nemá žádnou ideologickou linii, má pouze projekty, které jsou postupně řešeny, a proto se dokáže přizpůsobit kdekomu (Morosini, 2019: 84; Bickerton,

Accetti, 2018: 8). Ostatně samotný název Hnutí je odvozen od 5 nejdůležitějších projektů (veřejná voda, udržitelná doprava, udržitelný rozvoj, právo na přístup k internetu a environmentalismus), kterými se chce zabývat (Damiani, Viviani, 2019). Volič má ale samozřejmě na výběr z více témat. Blog Grilla funguje jako jakési panoptikum či katalog z Ikey, kde si případný volič vybere to, co zrovna potřebuje, nebo co se mu nejvíc líbí, nezávisle na jeho ideologické přesvědčení (Laudonio, Panarari, 2014). Tato taktika se Grillovi a Hnutí vyplatila již v prvních volbách v roce 2013, kdy pro Hnutí hlasovala široká škála voličů odmítající si vybrat mezi levicí, nebo pravicí (Biorcio, 2013: 111). Navíc, Grillo (roku 2016 se vzdal své pozice lídra) i ostatní členové M5S zásadně odmítají být nazýváni politiky. Raději se označují za „experty“. Proces politického rozhodování by se měl víc přiblížit tomu, jenž je využíván ve firmách, korporacích. Důležitá je kompetentnost a efektivita. A jelikož každý rozumí něčemu, tak každý může být „expert“ (Bickerton, Accetti, 2018:9; Morosini, 2019).

Podobně jako v případě Podemos, i pro M5S je důležité být neustále vidět na sociálních sítích (Morosini, 2019). Stejně tak je pro ně podobná snaha vymezit se vůči profesionálním politikům. M5S samo sebe nedefinuje jako stranu. Je řízeno „obyčejnými“ lidmi, kteří nemusejí mít žádné předešlé politické zkušenosti. Členové M5S jsou pouze „mluvčími lidu ve veřejných institucích“. To je má činit zásadně odlišnými od zkorumpovaných tradičních stran, které tu roky vládly pomocí neoliberalismu, a nebyl tu téměř nikdo, kdo by je kontroloval, či jim oponoval (Roca, Martin-Díaz a Díaz-Parra, 2017). Tradiční strany si nedokázaly poradit s krizí z roku 2008. Společnost se rozdělila na vítěze a poražené, přičemž poraženými byli „obyčejní lidé“, střední třída (Damiani, Viviani, 2019). Ti všichni trpěli na úkor elit. M5S slibovalo změnu. Mělo ukončit úsporná opatření a odstranit zkorumpované politiky, kteří byli stále u moci. A stejně tak M5S slibovala skončit s pastí, kterou na Itálii nachystala EU v podobě fiskálních smluv (Roca, Martin-Díaz a Díaz-Parra, 2017).

První velký úspěch pro M5S přišel v komunálních volbách v roce 2012. Lidé Hnutí vnímali jako žádoucí alternativu, nebo jí dali svůj hlas na znamení protestu (Natale, 2013). Pak přišel fenomenální úspěch v parlamentních volbách v roce 2013. Odborníci tento úspěch překřtili na „boom grillismu“ (Pacini, 2014). Ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2014 se však umístilo Hnutí za Demokratickou stranou (Partito democratico, dále PD) (TNS/Scyt in cooperation with the European Parliament, 2014a). Do vlády se poprvé vstoupilo v roce 2018 společně s krajně pravicovou Ligou Severu (Lega Nord, dále LN). Koalice se ale brzo rozpadla a Hnutí se dohodlo na nové spolupráci se svým největším rivalem PD, který pro něho představoval symbol zkorumpovaného establishmentu (ČTK, 2019). Pár měsíců předtím

se M5S umístilo v evropských volbách na třetím místě za LN a PD (European Parliament in collaboration with Kantar, 2019b).

2.2. Postoje Podemos a Hnutí pěti hvězd v evropských volbách 2014 a 2019

Následující podkapitola bude zkoumat volební programy a kampaně Podemos a Hnutí pěti hvězd, přičemž každá strana bude analyzovaná jednotlivě a chronologicky.

2.2.1. Podemos

Španělsko bylo před volbami do Evropského parlamentu v roce 2014 sužováno korupčními skandály, imigrací a vysokou mírou nezaměstnaností. To vše se promítlo do stranického programu a rétoriky Podemos (Sanders, Molina Hurtado, Zoragastua, 2017).

Pro Podemos byly volby do Evropského parlamentu v roce 2014 vůbec první volby, ve kterých se jako politická strana představila. Jako nová strana volala po změně stávajícího politického konsensus dvou nejhlavnějších stran PSOE a PP. Proto zvolila anti-elitní postoj (Sanders, Molina Hurtado, Zoragastua, 2017). Bylo to patrné už v lednu 2014, kdy se Podemos představila na mítinku v Madridu a kde také prezentovala své plány a cíle. Jedna z vystupujících, Teresa Rodríguez, mluvila o potřebě inkluzivního práva a o snaze eliminovat moc privilegovaných, kteří ovládají a kontrolují španělské občany (Podemos, 2014b).

Tato kritika byla samozřejmě mířená i na úsporná opatření zavedená ze strany EU. Ta byla vykreslena jako semi-koloniální velmoc, která vykořisťuje jižní členské státy. Počinání „trojky EU“ bylo přirovnáváno k diktatuře (Podemos, 2014b). Ekonomická krize a globalizace rozdělila společnost na „vítěze“ a „poražené“ (Gomez, Ramiro, 2016, Damiani, Viviani, 2019). „Poražení“ byli všichni „obyčejní lidé“, včetně imigrantů. „Vítězové“ byly elity, a tedy i ta z Bruselu. EU v čele s Německem učinilo ze Španělska kolonii a z imigrantů udělala obětní beránky své politiky (Sanders, Molina Hurtado, Zoragastua, 2017: 558). Proto jedním z hlavních programů Podemos bylo „vydobýt zpět svobodu pro občany“ a učinit EU více demokratickou (Podemos, 2014c). Tomu odpovídal i úvod programu pro Evropu Podemos, který zdůrazňoval, že byl sestaven ve spolupráci s občany (Podemos, 2014b). Aktivní účast měla být zajištěna rovněž pomocí internetu, kde se lidé mohli zapojit do online debat, rozhodovat o tom, čím se měla strana zabývat, a rovněž mohli pomocí online platformy přispět na činnost strany, která tím chtěla demonstrovat svou transparentnost a otevřenost vůči svým voličům, na rozdíl od privilegovaných vrstev a institucí EU (Podemos, 2014c). S čímž souvisel i další bod programu – rovnost. Nešlo jenom o rovnost sociální a kulturní, ale o rovnost mezi muži a ženami. Do tohoto bodu spadal i spravedlivější přístup ke vzdělání. Dalším bodem bylo

tzv. bratrství. Tento bod zahrnoval opět větší účast občanů na fungování institucí EU, rovněž i větší rovnost mezi členskými státy: „Požadujeme návrh řešení na územní kompenzaci, která by podporovala rovnost mezi různými státy EU.“ Týkalo se to především harmonizace mezd na evropské úrovni (Podemos, 2014b).

Ekologie a ochrana životního prostředí figurovala v programu již od samého začátku. Kromě ochrany zvířat, omezení skleníkových plynů a ochrany přírody byla v centru pozornosti zejména půda. Jelikož půda rovněž hrála zásadní roli v narovnání rozdílů. Rozvojem venkova mělo být dosaženo spravedlivější společnosti (Podemos, 2014b).

Avšak nejdůležitějším bodem byla obnova ekonomiky (Podemos, 2014b). Ekonomická krize připravila až 3 milióny Španělů o zaměstnání (González-Enríquez, 2017: 4). Propast mezi chudými a bohatými zde byla největší ze všech 28 států EU (Eurostat in González-Enríquez, 2017). Z těchto důvodů přišla Podemos ve svém programu s návrhem na záchranný plán pro vytváření pracovních příležitostí, a to nejen ve Španělsku, ale v celé jižní Evropě. Dále byla podle ní nutná koordinace auditů a procesů restrukturalizace dluhů s ostatními zeměmi EU, podobně jako transformace ECB v demokratický orgán podporující ekonomický rozvoj členských států (Podemos, 2014b). Podemos se nebránila ani myšlence vystoupení z eurozóny, jelikož podle ní euro nefunguje a neslouží občanům. Měla v plánu spojit se s ostatními jižními státy eurozóny, aby se dohodly na společném postupu (Kadner, 2014). V programu se však bod o vystoupení z eurozóny neobjevil a strana sama dál toto téma nerozvíjela.

S obnovou ekonomiky souvisel i předposlední bod programu-suverenita. Znovu nabytím suverenity měla být zrekonstruována nejen demokracie, ale právě i ekonomika. K tomu mělo dojít zrušením Lisabonské smlouvy, strana ovšem už dále nerozváděla, jakým způsobem toho chce docílit. Většina smluv o volném obchodu měla být změněna (Podemos, 2014b). Tato ostré kritika byla v přímém kontrastu s velmi nízkým euroskepticismem španělských mainstreamových stran a více odpovídala veřejnému mínění (Barberà, Barrio, Rodríguez-Teruel, 2016: 12-13).

Obecně lze tedy říct, že největší pozornost kampaně z roku 2014 se zaměřovala na protiúsporná opatření, rovnocenné podmínky pro občany a sociální zabezpečení. V zemi, kde řada lidí přišla o práci a ocitla se tak nad prahem chudoby (González-Enríquez, 2017: 5), byly právě tyto věci zásadní. Podemos tak například prosazovala ve svém programu právo všech na základní příjem (Podemos, 2014b) a už na první prezentaci strany v Madridu v lednu 2014 byly jedny z nejčastěji používaných slov „sociální“, „lidé“ a „pracující“. „Je nezbytné, aby se našla

síla, která by byla zcela loajální k pracovním a pracovníkům, která by jim poskytla pomoc jako například telemedicínu hrazenou zaměstnavatelem a aby pro ně existovalo sociální místo, rezistentní vůči profesionální politice,“ (Podemos, 2014c). Tak zněl v Madridu jeden z posledních argumentů.

Kampaň do Evropského parlamentu v roce 2019 se velmi podobala té předešlé. Řada zásadních bodů zůstala a spíše se rozšířila. *Programa de Podemos para una Europa* měl tři sekce: Evropa demokracie, Evropa práv a Evropa budoucnosti (Podemos, 2019a).

Evropa práv a budoucnosti měla řadu společných bodů s programem z roku 2014. V sekci Evropa práv je důraz kladen na práva žen, na garanci práva LGTB a na ochranu migrantů. Významnou část této sekce zaujímají sociální práva a veřejné služby. Dále sem spadá i právo občanů na přístup k informacím o fungování institucí EU, propagace používání technologií v rámci EU a liberalizace webu. Za zmínku stojí i bod o Erasmu bez bariér nebo o obchodu a investicích. Tento bod dostal v programu z roku 2019 daleko více prostoru. Podemos se zde staví vysloveně proti vytváření korporací na globální úrovni, které koncentrují až příliš mnoho moci. Oproti předešlému programu se strana více zaměřila na téma budoucnosti a rozvoje Evropy zahrnuté v sekci Evropa budoucnosti. Podemos se jednoznačně přiklání k zelené ekonomice a k Zelené dohodě pro Evropu (*European Green New Deal*). Bod „Zemědělství, chov dobytka, rybolov, voda a potraviny“ pak v rámci regionálního rozvoje propaguje silnější Společnou zemědělskou politiku (SZP) (Podemos, 2019a). Evropa budoucnosti podle Podemos ale i znamená mít novou politiku sousedství. „Nová evropská politika sousedství se zbaví dosavadního neúspěšného modelu založeného na soutěžení a obchodních sankcích vůči východním zemím a Rusku, a naopak vyvine nový mechanismus kooperace a dialogu k řešení konfliktů. Bude propagovat lidská práva a společný sociální a ekonomický rozvoj,“ (Podemos, 2019a: 56).

Kritika „modelu soutěžení a sankcí“ souvisí i s kritikou neoliberalismu a ekonomikou trhu, který uvrhl mnohé země (např. Řecko) do velkých potíží a zničil postavení pracujících (Podemos, 2019b). Podemos z této politiky vinila zejména německou kancléřku Angelu Merkel a francouzského prezidenta Emmanuela Macrona, které úspěšně napodobovali španělští politici, včetně premiéra Pedra Sancheze ze strany PSOE. Jejich politika přispěla k úpadku demokracie v některých členských státech EU a zabránila rozvoji a duševní pohodě občanů. Proto sekce Evropa demokracie zahrnuje body jako „garance demokracie“, „demokracie je rovnost“ a „transparentnost“. Evropskému parlamentu má být udělena plná legislativní moc,

Evropská komise má být zvolena „demokraticky“, euro se má demokratizovat. Avšak Lisabonská smlouva již nemá být zrušena, ale „překonána“ (Podemos, 2019a).

2.2.2. Hnutí pěti hvězd

Problematika evropské integrace nebyla dlouhou dobu v centru pozornosti M5S. Beppe Grillo začal o Evropě hovořit až pár měsíců před parlamentními volbami v roce 2013. Mnohé názory, které tehdy vyslovil, byly poté použity i v kampani do Evropského parlamentu z roku 2014 (Franzosi, Marone, Salvati, 2015: 113-114).

Vysoký státní dluh, který ještě více prohloubila ekonomická krize, bylo jedno z nejdůležitějších témat v evropských volbách 2014. K celkové nespokojenosti s finanční situací se přidala i nespokojenost Italů s EU, která podle nich nebyla dostatečně pohotová v řešení krize. Oživilo to také debatu o potřebě eura. Hlavní argument zněl: euro „udusilo“ Itálii ve prospěch Německa. Do těchto protievropských nálad se zapojilo i M5S (Garnero, 2014).

Nejdůležitějším dokumentem M5S týkající se Evropy byl program *I sete punti per l'Europa*. Ne náhodou se čtyři ze sedmi bodů zabývaly právě provázaností italské ekonomiky s eurem. Byly to: (1) zrušení fiskální úmluvy (Fiscal Compact), (2) zavedení eurobondu, (6) zrušení nutnosti vyrovnaného rozpočtu, (7) referendum o vystoupení z eurozóny. Další tři body obsahovaly: (3) spolenectví středomořských zemí, (4) oproštění investic do inovací od 3procentního ročního rozpočtového deficitu a (5) financování do zemědělství k navýšení domácí spotřeby (M5S, 2014a).

Fiskální úmluva a zavázání se, že Itálie bude mít vyrovnaný rozpočet, byly vyjednány a podepsány za úřednické vlády Maria Montiho. M5S tyto kroky silně kritizovalo. Nutnost vyrovnaného rozpočtu dokonce „nazvalo čistým bláznovstvím“ (M5S, 2014a). Nešlo zde ale jenom o kritiku těchto kroků Montiho vlády, ale o kritiku politických stran obecně. Ve videu *Proč volit M5S v Piemontu a v Evropě* (Perché votare MoVimento 5 Stelle in Piemonte e in Europa) Ivan Delle Valle (poslanec za M5S) vysvětluje, že volit M5S znamená volit změnu, jelikož PD a PDL (Il Popolo della Libertà) jsou prakticky jedna a ta samá strana. Liga Severu podle něj sice tvrdila, že je proti euru, ale jako vládnoucí strana pod Berlusconiem hlasovala pro fiskální úmluvu a vyrovnaný státní rozpočet (M5S, 2014b).

Návrh na vystoupení z eurozóny zapadal nejen do nálad mnohých Italů vinící euro za současný stav ekonomiky, ale rovněž odpovídal i rétorice M5S o znovunabytí kontroly nad svým vlastním státem. Alessandro di Battista (poslanec za M5S) na otázku proč volit M5S odpověděl: „My přinášíme suverenitu,“ (M5S, 2014b). Beppe Grillo se sice v jednu chvíli

prohlašuje za přesvědčeného Evropana, který si přeje, aby byla sjednocená, vzápětí však na svém blogu píše: „Jsme v pasti kolektivní halucinace, která přeměnila ECB a byrokracii v ideál Evropy, jenž neexistuje. Na národní úrovni vládou bankéři a byrokraté, kteří dělají z předsedů vlád „podržtašky“ a sluhy,“ (Grillo citován in Garnero, 2014). Na tiskové konferenci 23.ledna 2014 s názvem *M5S proti úsporné politice EU* (M5S contro l'Europa dell'Austerità) byla EU přirovnávána k vlaku, který má být přesunut z koleje financí na kolej směřující k občanům. Současná politika EU přispěla prý jenom k nerovnostem, a proto chtějí různorodou Evropu (l'Europa diversa) (M5S, 2014c).

Do popředí Evropy se měli dostat především občané. M5S jim mělo přinést změnu tím, že oni sami budou zapojeni do politického procesu. Itálie, ale i Evropa se měly inovovat, a to v duchu přímé demokracie (M5S, 2014b,c). M5S tak vykreslovalo supranacionalismus jako něco neslučitelného se suverenitou „lidu“ (Brack, Borriello, 2019: 847). Italové přispívali na splacení dluhu eurozóny více než Němci, Italové museli kvůli EU konzumovat španělský olivový olej místo svého vlastního (M5S, 2014a), a to vše mělo M5S změnit.

Heslem kampaně 2019 do evropského parlamentu bylo „Změňme Evropu společně“ (*Cambiamo un'Europa insieme*). Evropa měla být více poctivá, slušná. A především měla být blíže občanům (M5S, 2019a). Z toho důvodu si lidé mohli sami vybrat, jaký program by měla M5S v Bruselu prosazovat. Na stránkách Hnutí si voliči mohli vybrat mezi šesti tématy. Prvním z nich byla „Nová Evropa: více přímé demokracie a stop privilegiím“. Toto téma patřilo vůbec k nejrozsáhlejším z celého programu. Patřily sem body jako uvedení referenda na evropské úrovni, více pravomocí Evropskému parlamentu nebo právo na digitální identitu jako základní lidské právo (M5S, 2019b).

Druhé téma neslo název „Stop Austerità: plná zaměstnanost a udržitelný rozvoj“. M5S zde navrhovalo změnit pozici ECB a snížit nerovnováhu mezi státy eurozóny. Avšak místo Itálie v eurozóně již nebylo zpochybňováno. Životní prostředí a ekologie byly pro Hnutí již od začátku důležité (Damiani, Viviani, 2019), a proto nesměl chybět bod propagující zelenou ekonomiku. M5S navíc i vyslovilo podporu ekologické aktivistce Gretě Thunberg a hnutí Fridays For Future (M5S, 2019c). Další bod, které si M5S také vytklo v kampani 2019, byla „veřejná“ voda (Di Maio, 2019). Nesměly chybět ani veřejné investice. Luigi Di Maio v pořadu Porta a Porta (TV Rai, 2019) v dubnu 2019 na toto téma uvedl: Odstraňme úsporná opatření. To znamená, nevyhazujme naše peníze z okna, ale investujme je do infrastruktury, do škol, zdravotnictví...“

Třetí a zároveň nejrozsáhlejší téma bylo „Ochrana osob, zdraví a prostředí“. M5S prosazovala evropskou minimální mzdu, Erasmus pro všechny a plnou mobilitu pro handicapované (M5S, 2019b).

Ve volebním spotu M5S se objevilo i jedno z témat „Lokální zemědělství“. To souviselo se čtvrtým tématem „In Europa per il Made in Italy“. Toto téma se již objevilo v kampani z roku 2014. Opět šlo o ochranu italských farmářů a jejich produktů, stejně jako o snahu upřednostnit je před konkurencí ze zahraničí. Tentokrát však kampaň utočila spíše na země mimo EU, kdy zmiňovala import jihoafrických pomerančů, tuniského oleje a rýže z Asie (M5S, 2019b).

Poslední dvě témata byla „Společná migrační politika“ a „Boj proti daňovým únikům, korupci a mafii“, což byla úplně nová témata pro Evropu oproti roku 2014 (M5S, 2019b).

Celou kampaň 2019 lze tedy shrnout slovy: přímá demokracie, inkluze občanů, rozvoj, životní prostředí a udržitelný rozvoj. Sám Luigi Di Maio uvedl, že M5S je postideologické (TV Rai, 2019) a témata tomu náležitě odpovídají. Evropa se má změnit v lepší budoucnost s těmito ideály (M5S, 2019). „Hashtag“ kampaně zněl „Zůstaňme, ale měňme“ (*#ContinuareXCambiare*) (M5S, 2019e).

Kampaň Podemos a M5S z roku 2014 byla jednoznačně euroskeptická. V podání obou stran byla EU viděna jako spoluviník špatné ekonomické situace ve Španělsku a Itálii, která navíc brání prosazení reforem na ozdravení národního hospodářství. Podemos byla v této kritice důslednější – kritizovala více politiky EU (zahraniční, hospodářská a měnová, nedostatečná environmentální politika...). Naproti tomu M5S, i přes slib vyhlásit referendum o setrvání v eurozóně, se zaměřovalo v kampani výhradně na kritiku hospodářské a měnové politiky. V obou kampaních byl také znát důraz na národní otázky. V případě Podemos to byl předně boj proti chudobě a nezaměstnanosti, v případě M5S to byla podpora lokální zemědělské produkce. Kampaň Podemos z roku 2019 byla velmi podobná té předešlé a došlo jen k málo změnám. Naopak u M5S byl viditelný zásadní posun. Témata objevující se v kampani M5S se velmi přiblížily Podemos. Ač obě strany zůstávaly nadále kritické k EU, bylo patrné, že cílem ani jedné strany není vystoupení z této organizace.

Tabulka 1: Témata ve volební kampani 2014 do EP

	PODEMOS	M5S
vystoupení z eurozóny	ne	ano
proti úsporným opatřením	ano	ano
podpora menšin	ano	-
reforma EU	ano (demokratizace)	ano (ale zejména z ekonomického hlediska)
ekologie a podpora regionálního rozvoje	ano	ano
evropský minimální příjem	ano	-
spojenectví jižních států eurozóny	ano	ano

Tabulka 2: Témata ve volební kampani 2019 do EP

	PODEMOS	M5S
reforma eurozóny	ano	ano
podpora menšin	ano	ano
reforma EU (demokratizace, více pravomocí EP)	ano	ano
zelená ekonomika	ano	ano
evropský minimální příjem	ano	-
evropská minimální mzda	ano	ano
ochrana osobních údajů na internetu	ano	ano
společný postup EU při řešení migrace	ano	ano

3. Postoje a působení Podemos a Hnutí pěti hvězd v Evropském parlamentu

Cílem poslední kapitoly je analýza postojů a působení stran Podemos a M5S v průběhu dvou volebních mandátů v EP (respektive 2014-2019 a 2019-2021). Podle témat, která se objevila ve volebních kampaních do EP z roku 2014 a 2019, je zhodnoceno, nakolik se strany držely stranických programů a které body se snažily prosadit v EP. Jelikož jsou tyto strany označovány za euroskeptické, bude nejprve zkoumána jejich schopnost navázat spolupráci s dalšími euroskeptickými stranami a dále činnost v EP, která bude analyzována na základě: (1) tvorby legislativy, (2) kontrolní činnosti a (3) vystoupení na plenárních zasedáních³. Tyto indikátory pomohou určit, do jaké míry si Podemos a M5S uchovávají euroskeptické postoje v EP.

3.1. Hledání spojenců a členství v politických frakcích

Vzhledem k tomu, že technopopulistické strany nemají přesně definované ideologické stanovisko a samy odmítají dělení na pravolevé ose (Bickerton, Borriello, Jäger, 2020), neexistuje v EP žádná frakce, ve které by se shromáždili. Technopopulisty proto najdeme napříč celým EP (např. ANO 2011 a strana Obroda francouzského prezidenta Emmanuela Macrona se nacházejí ve frakci Obnova Evropy – RE), kdy spolupracují se stranami nejrůznějších ideologií. Avšak jejich absence ideologie spolu s populismem jim často brání, aby je ostatní strany ocenily jako dostatečně věrohodné partnery. Přitom členství v (ideologicky sjednocené) frakci má řadu výhod.

Být součástí politické frakce je jeden ze způsobů jak europoslanci zvoleni, aby reprezentovali národní zájmy své země na evropské úrovni, mohou ovlivňovat vnitřní fungování EP. Navíc tím zracionalizují parlamentní aktivity a zvyšují efektivitu legislativního procesu. Politické frakce se zakládají na základě politické příslušnosti, nikoliv národnosti. Největší roli při vytvoření frakce pak hrají podobné ideologické postoje mezi dvěma a více stranami. Být součástí politické frakce znamená výhodu i pro samotné národní strany. Nejenže jsou díky svému členství financovány přímo EP, ale dostává se jim i více prostoru a možností, jak ovlivňovat chod EP. S rostoucím významem této instituce se zvyšuje i postavení politických

³ Většina dat využita v této kapitole pochází z oficiálních stránek EP (<http://www.europarl.europa.eu/portal/en>) a byla dále zprostředkována neziskovou organizací Votewatch (<http://www.votewatch.eu/>). V druhé části kapitoly autorka čerpala už převážně z oficiálních dokumentů zveřejněných na oficiálních stránkách EP.

frakcí. Nezařazení poslanci nebo poslanci z malých frakcí mají většinou oslabenou pozici. Možnost být jmenován do výborů, zastávat vedoucí pozici nebo délka času, po kterou se může europoslanec vyjádřit k určitému problému, se odvíjí od velikosti jeho frakce (Franzosi, Marone, Salvati, 2015: 117; Hix, Lord, 1997; Hix, Noury, Roland, 2007: 231-2).

Podemos, které v evropských volbách v roce 2014 získalo 1,2 miliónů hlasů a obdrželo tak 5 křesel v EP, vstoupilo společně s italskou L'Altra Europa con Tsipras a se španělskou Los Pueblos Deciden do frakce Evropské sjednocené levice/Severské zelené levice (GUE/NGL) (Keating, 2014; Precado, 2014). Frakce byla třetí nejmenší s 6,92 % křesel (se stejným výsledkem se umístili i nezařazení poslanci) a byla sama osobě názorově velmi roztržštěná (Evropský parlament, 2014a). Její členové pocházeli až z 13 členských států a každý z nich měl jiný pohled na budoucnost Evropy. Bylo to patrné již v červnu 2014, kdy se uskutečnil první mítink frakce v Bruselu, na kterém se mělo rozhodnout o volbě předsedů a vybírali se členové do různých výborů. Jedna z kandidátů byla i Barbara Spinelli, jež byla známá pro svou federalistickou vizi Evropy⁴. Dánská strana Lidové hnutí proti EU požadující dokonce i referendum o vystoupení z EU se stavěla zásadně proti. Naopak Podemos, i když také zastávalo anti-evropské postoje jako Lidové hnutí proti EU, se mělo k její kandidatuře a myšlenkám na federalistickou Evropu vyslovit pozitivně (Frese, 2014).

V evropských volbách v roce 2019 se Podemos spojilo s krajně levicovou stranou Izquierda Unida a s dvěma lokálními stranami –Catalunya en Comú + Barcelona en Comú. Jejich koalice *Unidas Podemos Cambiar Europa* (Společně můžeme změnit Evropu) se umístila na čtvrtém místě s 10,17 % hlasů (European Parliament in collaboration with Kantar, 2019a). Podemos si tak sice v porovnání s rokem 2014, kdy obdrželo 7,98 % hlasů (TNS/Scytel in cooperation with the European Parliament, 2014b), polepšilo, ale v EP získalo pouze 3 křesla, tedy o dva méně než v předešlém volebním období (Evropský parlament, 2019). O jednoho člena navíc přišlo v únoru 2020. Miguel Urbán Crespo nesouhlasící s tím, že jeho strana vstoupila do vládní koalice s PSOE, se rozhodl opustit Podemos a vstoupit do strany Anticapitalistas (Santaeulalia, 2020). Strana tak je reprezentována jenom dvěma europoslankyněmi. Významně ale oslabila i frakce GUE/NGL, k níž se Podemos opět připojila. S 5,46 % a 41 křesly skončila na posledním místě, a předběhla ji dokonce i skupina

⁴ Její otec byl Altiero Spinelli, velký zastávce evropské integrace a jeden z autorů Manifestu z Ventotene.

nezařazených poslanců (Evropský parlament, 2019). Ve frakci se navíc nachází přes deset stran z více jak deseti členských států, znovu tedy působí značně roztržitým dojmem.⁵

M5S pod vedením Beppe Grilla vedlo ve volební kampani do EP v roce 2014 anti-byrokratickou a libertariánskou rétoriku, jež byla v lecčem podobná rétorice Strany nezávislosti Spojeného království (UKIP) vedené Nigelem Farageem. Grillo a Farrage byli k sobě přirovnávaní ostatně ještě dříve. Už rok před volbami někteří spekulovali, že právě jejich strany by se mohly spojit v EP. Obě totiž představovaly především „populistická, anti-establishmentová hnutí, která nelze jednoduše zařadit ani k pravici, ani k levici“ (Bartlett, 2013). Po volbách, ze kterých M5S vyšlo jako druhá nejúspěšnější strana v Itálii se ziskem 17 křesel, skutečně došlo ke spojení těchto stran. M5S vstoupilo do nově vzniklé frakce Evropa svobody a přímé demokracie (EFDD). EFDD byla nejmenší frakcí v EP s 6,39 % křesel (Evropský parlament, 2014a). Od samého začátku však byly patrné názorové rozdíly. Beppe Grillo nikdy nebyl zcela konzistentní ve svých názorech na odkaz historického dědictví Evropy, na rozdíl od Farage, který neváhal Jeana Monneta, jednoho z nejvýznamnějších podporovatelů sjednocené Evropy, označit za „velkého byrokrata, jenž významně oslabil parlamentní demokracii,“ (Corbetta, Vignati, 2014: 58-59). Frakce tak spíše než na ideologické podobnosti stála na politické dohodě mezi Bepem Grillem a Nigelem Farageem. O tom svědčí i fakt, že strana měla dva předsedy – Farrage z UKIP a Davida Borrelliho⁶ z M5S (Franzosi, Marone, Salvati, 2015: 118).

Pro M5S představovaly evropské volby 2019 velkou prohru. Ve volbách se umístilo sice se 17,06 % na třetím místě, ale porazil ho i jeho rival PD. Navíc ho úplně předběhl jeho koaliční partner v italské vládě – LN, a to o celých 17,2 %, což činilo více hlasů, než M5S vůbec získalo. V EP získalo 14 křesel, tedy o tři méně než ve svém prvním volebním období (European Parliament in collaboration with Kantar, 2019b). V průběhu období navíc čtyři europoslanci stranu opustili a vstoupili do frakce Zelených (Genovese, 2020). Aktuálně je tedy M5S zastoupeno v EP devíti europoslanci. Významný problém představoval pro Hnutí také vytvoření nové frakce. Už před volbami se lídr Hnutí Luigi Di Maio snažil sestavit koalici s pěti dalšími stranami. Strany se sešly v Římě, aby podepsaly manifest o deseti bodech, jehož hlavním tématem byla přímá demokracie, ale z nich se pouze chorvatské straně Živi zid

⁵ Seznam všech členů GUE/NGL i se stranami a národnostmi dostupný z: <<https://www.europarl.europa.eu/meps/en/search/advanced?name=&groupCode=4277&countryCode=&bodyType=ALL>> (14.03.2021).

⁶ David Borrelli M5S opustil v roce 2018 a v EP přešel do skupiny nezařazených europoslanců (Perrone, 2018).

podářilo získat křeslo v EP. Tento pokus tedy selhal a M5S se odmítlo připojit k nacionalistické frakci Identita a demokracie (ID), v níž se nacházela i LN Mattea Salviniho. Nabízela se i možnost členství v Obnově Evropy (dřívě Aliance liberálů a demokratů pro Evropu-ALDE). S tou M5S jednalo o členství už v roce 2017, ale nepodařilo se přesvědčit dostatečný počet členů a nestalo se tak ani v roce 2019. Neoficiální jednání proběhlo i s GUE/NGL, ale rovněž bez úspěchu. Nevyšel ani pokus o připojení se k frakci Zelených, ke kterým mělo teoreticky blízko díky svému enviromentálnímu zaměření. A to proto, že Zeleným se nezamlouvala spoluúčast M5S na domácí vládě s LN. Nejjednodušší tedy bylo obnovit frakci EFDD. Nigel Farage se svou novou stranou Brexit Party dal najevo, že je otevřený jednání, jenže budoucí odchod Velké Británie z EU představoval pro M5S zásadní překážku (Fortuna, 2019a; Fortuna, 2019b). Nakonec tedy skončilo Hnutí ve skupině nezařazených s 57 křesly, což bylo víc, než měla frakce GUE/NGL (Evropský parlament, 2019).

Politické frakce mají jen omezené způsoby jak zajistit, aby členové byli přítomni při hlasování a aby hlasovali v souladu se svou frakcí. Mimoto výběr kandidátů spadá čistě do pravomocí národní strany. Problém nejednotnosti hlasování se týká zejména menších frakcí (což je případ GUE/NGL i EFDD), které mají na rozdíl od velkých frakcí menší možnosti odměňovat své členy přidělením postů na nejvyšších místech v EP. Na druhou stranu národní strany jim jen málo kdy dávají pokyny, aby hlasovali rozdílně s frakcí. Sami by se tím totiž oslabili. Když už se tak rozhodnou, tak se ve většině případech jedná o záležitosti, které se těší zvýšené pozornosti u domácích voličů (Franzosi, Marone, Salvati, 2015: 117; Hix, Noury, Roland, 2007).

Podemos hlasovalo v prvním volebním mandátu shodně se svou frakcí GUE/NGL. Členové Podemos byli disciplinovaní, a to i po výměně čtyř členů, ke které došlo v roce 2015 (Muro, 2015; elcomercio.es, 2015). Každý z pěti europoslanců byl frakci loajální ve více jak 90 % případů. Loajalita národní straně byla však přeci jen vyšší. Výjimku představuje Carlos Jiménez Villarejo, který se shodoval s frakcí ve 100 %, zatímco s vlastní národní stranou se shodoval pouze v 97,06 %. Nejméně loajální byla Estefanía Torres Martínez, jež hlasovala v souladu s GUE/NGL pouze v 90,5 %⁷. Podemos se s frakcí rozešla například při hlasování o vyslovení nedůvěry předsedovi Evropské komise Jean-Claudovi Junckerovi v listopadu 2014. Jako jediná z GUE/NGL se rozhodla zdržet hlasování, kdy se rozhodovalo o tom, zda Juncker

⁷ Data získaná z: < <https://term8.votewatch.eu/en/term8-european-parliament-members.html> > (07.3.2021).

bude dál v čele Evropské komise, zatímco zbytek GUE/NGL hlasoval proti. Přiklonila se tak na stranu španělských stran, z nichž ani jedna nehlasovala proti Junckerovi (votewatch, 2016a). Se španělskými stranami zastoupených v EP se Podemos nejvíce shodovala s levicovou stranou Izquierda Unida (až v 88 %) a PSOE (pouze v 57 %) (votewatch, 2016b). Podemos rovněž patřilo k deseti „nejsvědomitějším“ stranám v EP, kdy bylo přítomno při až 94,1 % hlasování (votewatch, 2015a).

GUE/NGL začala devátý volební termín jako nejmenší strana v EP, ale paradoxně se zdá, že to napomáhá zvyšovat kohezi frakce (votewatch, 2020a). Podemos se v tom směru příliš nezměnila. Její členové stejně jako v předešlém termínu hlasují shodně s frakcí ve více jak 90 % případů (Idoia Villanueva Ruiz–95,71 %, Eugenia Rodríguez Palop–95,78 %)⁸. I přes větší kohezi však přetrvávají mezi stranami pnutí v některých zásadních otázkách. Zatímco panuje shoda o environmentální politice nebo o migraci, tak v otázkách nezaměstnanosti, mezinárodních smluv a rozpočtu se společný postoj hledá obtížněji. Zvláště viditelné je geografické rozdělení frakce, kdy jižní státy jako Španělsko, Francie a Řecko významně podporují systém opatření proti nezaměstnanosti. GUE/NGL také na rozdíl od ostatních frakcí postrádá jasné vedení, což je patrné na francouzsko-německém předsednictví. Němci sice měli ze začátku největší vliv, ale poté co se Podemos stala koaličním partnerem v národní vládě, roste její význam i v EP (votewatch, 2020a). Díky svému postavení hraje zásadní roli ve formulování požadavků frakce (votewatch, 2020b). Podemos neposílila jenom své postavení v rámci GUE/NGL, ale také vylepšila svůj vztah k PSOE. Na konci osmého volebního termínu EP se shodovala s PSOE pouze v 59 % případů, nyní se strany shodují až 70 % případů. Podemos a PSOE v EP sdílejí podobné názory na ekonomické a environmentální záležitosti, což už ale neplatí ohledně mezinárodních smluv. V těchto věcech následuje Podemos spíše linii GUE/NGL, kdy hlasovalo například proti dovozu hovězího z USA do EU (votewatch, 2020c). Stejně tak se Podemos rozcházela s PSOE v názoru na novou komisi pod vedením Von der Leyenové. Zatímco PSOE novou komisi podporovalo, Podemos jako ostatní krajně levicové strany hlasovalo proti.⁹

Naopak M5S a UKIP se shodovaly při hlasování už v prvním roce mandátu jenom ve 27 % (votewatch, 2015b). Paolo Fantauzzi z italského deníku *La Repubblica* označil toto

⁸ Data získaná z: < <https://www.votewatch.eu/en/term9-european-parliament-members.html>> (15.03.2021).

⁹ Výsledky z hlasování dostupné z: < <https://www.votewatch.eu/en/term9-election-of-the-commission-appointment-of-the-von-der-leyen-commission-election.html>> (16.03.2021).

spojenectví výstižně za „fintu“. Obě strany se možná spojily ve Štrasburku, ale jinak byly jejich pohledy na EU a její další směřování úplně rozdílné. Dohromady hlasovaly stěží jednou ze čtyř případů (Fantauzzi, 2015). Většinu času buď jedna nebo druhá strana hlasovala opačně proti té druhé, tedy vlastně proti svému spojenci, nebo se zdržela hlasování. UKIP například ani nepodpořilo oficiální prohlášení EFDD o Pracovním programu Komise na rok 2015, které bylo vypracováno kolegy z M5S (votewatch, 2015b). Rozcházelý ale také v názoru na životní prostředí, jež je pro M5S jedno z klíčových témat. EFDD patřila k nejméně progresivním frakcím, co se týkalo environmentální politiky, a to i přes značně rozdílný postoj členů M5S. Ti se v tomto směru nejvíce přibližovali frakci zelených a GUE/NGL (votewatch, 2017; Franzosi, Marone, Salvati, 2015: 122). Loajalita europoslanců za M5S k frakci se pohybovala mezi 53 a 54 %, kdežto loajalita národní straně dosahovala u většiny členů M5S přes 99 %. Pouze Daniela Aiuto a David Borrelli klesli lehce pod tuto hranici, kdy Aiuto hlasovala v rozporu se stranou v 1,03 % případů a Borrelli v 1,88 % případů¹⁰. S italskými stranami v EP se M5S názorově nejvíce přibližovalo radikálně levicovým stranám, jako byla Sinistra Italiana a L'Altra Europa con Tsipras, a překvapivě se v mnohém shodovalo i s Partito democratico (shoda v 65 % případů) (votewatch, 2016c). M5S patřilo podobně jako Podemos k nejvíce „svědomitým“ stranám. Účast europoslanců M5S při hlasování činila 95,5 %, naopak strana UKIP byla „nejlínější“ stranou v EP s účastí 62,3 % (votewatch, 2015a).

V devátém volebním termínu se M5S sice nepodařilo založit vlastní frakci, ani do žádné nevstoupilo, i tak ale získal jeden z jeho členů, Fabio Massimo Castaldo, funkci místopředsedy EP. Jedná se přitom o jedno z nejprestižnějších míst v EP (votewatch, 2019a). Stalo se tak vůbec poprvé v historii, kdy se místopředsedou EP stal europoslanec z frakce „nezařazených“. Pro M5S to byl obzvláště úspěch, jelikož Castaldo porazil i kolegyni z LN, Maru Bizzottu. Navíc podporu Castaldovi vyjádřily rovněž dvě největší frakce v EP – lidovci a socialisté (včetně italské strany PD) (ilfattoquotidiano.it, 2019). Europoslancům za M5S se také podařilo navázat řadu spojenectví, kdy se stali spoluautory dodatků. Vzhledem ke konsenzuální povaze EP hrají dodatky k jednotlivým zákonům klíčovou roli při překlenutí rozdílů mezi různými frakcemi a při hledání společných postojů na cestě k hlasování. Jako takové poskytují zásadní informace o tom, kdo má v EP vliv a kdo se nejvíce dokáže dohodnout. I bez členství se M5S podařilo podílet se na víc dodatků než frakce Zelených, i když většina těchto spojenectví byla uzavřena mezi členy M5S (votewatch, 2020b). To vypovídá o silné vnitřní disciplinovanosti strany,

¹⁰ Data získaná z: <<https://term8.votewatch.eu/en/term8-european-parliament-members.html>> (12.03.2021).

o čemž svědčí i fakt, že loajalita straně u Hnutí nikdy neklesla pod 97 %¹¹. S ostatními italskými stranami v EP se M5S rozcházelo zejména s LN (koaliční partner v letech 2018–2019, znovu od roku 2021). V hlasování se neshodly až v 70 % případů. Rozcházely se zejména v názorech na migrační a environmentální politiku a na občanské svobody. Naopak s PD (koaliční partneři od září 2019) se M5S shodne až 68 %, což je vůbec nejvíc ze všech italských stran zastoupených v EP, a platí to i obráceně pro PD. Obě strany spojují hlavně environmentální otázky (votewatch, 2020d). Společně ale také například vyjádřily podporu komisi Von der Leyenové, kdežto LN se vyslovila proti¹².

3.2. Činnost Podemos a Hnutí pěti hvězd

3.2.1. Tvorba legislativy

Aktéři zapojení do legislativní činnosti vnímají EP jako tržiště, kde hledají spojence, kteří by podpořili zájmy, s nimiž sem přišli. Většinou se legislativa vytváří pomocí zpráv, názorů vypracovaných pro výbory (Behm, Brack, 2019: 5).

Podemos se za 8.volební období EP podílela na řadě zpráv, avšak jejich účast spočívala skoro vždy v roli stínového zpravodaje. Pouze jednou byla členka Podemos, Lola Sanchez Caldentey, v roli hlavního zpravodaje, a to v záležitosti o „stěžejní iniciativě EU pro oděvní průmysl“. Zpráva měla za cíl zlepšit povědomí občanů EU o negativních dopadech oděvního průmyslu a chtěla v nich podnítit zájem o lokální tvorbu (Sanchez Caldentey, 2017a). Podemos tudíž za celé 8.volební období nepřišla se zprávou o revizi Lisabonské smlouvy ani o změně dosavadního uspořádání eurozóny. Přitom podle článku 55 Jednacího řádu EP jsou zprávy přijaté ve výborech následně projednávány na plenárním zasedání, kde se o nich rozhoduje, zprávy tedy mají zásadní význam na tvorbu legislativy (Evropský parlament, 2020). V roli stínového navrhovatele stanovisek byla opět nejaktivnější Lola Sanchez Caldentey. Jedině ona spolu s Taniou González Peñas z celého Podemos figurovaly jako hlavní navrhovatelky stanovisek. Lola Sanchez Caldentey přišla například se stanoviskem o rovnosti žen a mužů v obchodních dohodách EU (Sanchez Caldentey, 2017b). Lepší postavení žen bylo obecně nejčastější téma Podemos při tvorbě legislativy.

¹¹ Seznam členů M5S v EP a záznamy o jejich hlasování dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/en/term9-european-parliament-members.html>> (16.03.2021).

¹² Výsledky z hlasování dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/en/term9-election-of-the-commission-appointment-of-the-von-der-leyen-commission-election.html>> (16.03.2021).

Do tvorby legislativy spadá i pro jaké návrhy strany hlasovaly. V období 2014-2019 se Podemos držela kritiky neoliberalismu EU a hlasovala proti liberalizaci mezinárodnímu obchodu ze strany EU. Byla tak například proti obchodní smlouvě mezi EU a Singapurem (EU-Singapore Free Trade Agreement) (votewatch, 2019b) nebo dohodě mezi EU a USA, známou pod zkratkou TTIP (The Transatlantic Trade and Investment Partnership) (votewatch, 2016d). Hlasovalo také proti prohloubení monetární unie, jelikož je podle nich nástrojem nerovnosti mezi členskými státy a vinili z toho ECB (Sanchez Caldentey, 2015). V souladu s kampaní, v níž Podemos podporovalo rozvoj venkova, hlasovalo i pro zvětšení nebo zachování finančních zdrojů Společné zemědělské politiky (SZP) a pro silnější sociální politiku. Také hlasovalo proti posílení vnějších hranic EU (tzv. European Border and Coast Guard). Při hlasování o ustavení Úřadu evropského veřejného žalobce (EPPO), stejně jako při hlasování o navýšení peněz do víceletého finančního rámce se naopak zdrželo hlasování (votewatch, 2019b). Podobně tomu bylo i u Digitálního jednotného trhu, kdy podle nich nebyla zpráva dostatečně propracovaná v otázce ochrany dat (Sanchez Caldentey, 2016).

V 9. volebním období Podemos prozatím nevypracovalo ani jednu zprávu. Eugenia Rodríguez Palop je pak autorkou jediného stanoviska, jež se týká strategie pro rovnost žen a mužů (Rodríguez Palop, 2020a). Podemos pokračuje i na dále v podpoře silné sociální politiky EU (votewatch, 2019c).

Europoslanci za M5S byli v 8. volebním období aktivní v roli stínových reportérů, zároveň v řadě zpráv figurovali jako hlavní zpravodajové. Rosa D'Amato vypracovala zprávu s cílem zvýšení konkurenceschopnosti malých a středních podniků (D'Amato, 2016), Tiziana Beghin zase přišla se zprávou na posílení celní unie EU (Beghin, 2017). Zajímavá potom byla zpráva „o politikách zaměřených na zaručení minimálního příjmu jako nástroji boje proti chudobě“ od Laury Agey (Agea, 2017a), kterou podpořila i europoslankyně za Podemos, Tania González Peñas: „Myslím si, že je třeba poblahopřát k této zprávě. Já jsem hlasovala pro (González Peñas, 2017).“ Isabella Adinolfi sice žádnou zprávu nepředložila, ale byla navrhovatelem stanoviska, jež plně odpovídalo ideologickému zaměření M5S. Její stanovisko „k elektronické demokracii v EU: možnosti a výzvy“ navrhovalo „zvýšit míru digitálního začlenění a gramotnosti a odstranit tak nynější digitální propast“ (Adinolfi, 2016). Další stanovisko prosazovalo zlepšení městské hromadné dopravy jako účinný prostředek proti klimatickým změnám (Evi, 2015). Časté téma bylo pozdvihnout kvalitu lékařské péče a její dostupnost pro občany.

M5S hlasovalo v 8. volebním období trochu překvapivě pro ustavení Evropského obranného fondu (EDF) a pro ustavení EPPO, jež posilovali roli EU jako samostatného

politické hráče. Stejně jako Podemos i M5S hlasovalo proti posílení vnějších hranic EU a proti přísnějším pravidlům digitálního kopírování. Obě strany hlasovaly stejně i v otázce financování SZP. Naopak M5S nemělo tak vyhraněný postoj k mezinárodním smlouvám jako Podemos. Například k smlouvě mezi Japonskem a EU se stavělo pozitivně (votewatch, 2019b). Rovněž hlasovali pro digitalizaci evropského jednotného trhu (Evi/Evropský parlament, 2016). Stále přetrvávala kritika eurozóny (votewatch, 2019b), kdy M5S hlasovalo například proti dokončení ekonomické a monetární unie (Castaldo, 2015). Na druhou stranu na otázku, zda M5S je pro vystoupení Itálie z eurozóny, odpověděl Luigi Di Maio, že: „M5S nemá absolutně žádný zájem opustit euro. Toto je názor, který platí především v tento historický moment (La7attualità, 2017).“

V novém volebním období europoslanci za M5S vypracovali pouze jednu zprávu. Její autorkou byla Sabrina Pignedoli. Zpráva monitorovala aplikaci unijního práva za rok 2017, 2018 a 2019 a vyzývala například k urgentní reformě společného Evropského azylového systému (Pignedoli, 2020). Fabio Massimo Castaldo se pak podílel na tvorbě „Zpráva o změnách jednacího řádu s cílem zajistit fungování Parlamentu za mimořádných okolností“ jako stínový reportér (Bischoff, 2020). Členové M5S nevypracovali prozatím ani jediné stanovisko a ani se na žádném nepodíleli jako stínoví navrhovatelé.

3.2.2. Kontrolní činnost

Kontrolní činnost slouží k tomu, aby europoslanci obdrželi požadovanou informaci a aby upozornili na fakt, že instituce EU (zejména Komise) a národní vlády se dopustily chyby, nebo ignorovaly důležité problémy občanů. Tato činnost zahrnuje ústní otázky a otázky k písemnému zodpovězení a návrhy na usnesení (Behm, Brack, 2019: 5).

Během 8. volebního období se všech pět členů Podemos aktivně zapojilo do kontrolní činnosti. Pablo Iglesias podal více jak 70 otázek k písemnému zodpovězení za rok 2015. Nejčastější byly otázky týkající se genderové rovnosti, porušování základních práv migrantů a životního prostředí. Padla ale i otázka ohledně Dohody o obchodu se službami (TISA), která se měla být uzavřena mezi 23 členy Světové obchodní organizace včetně EU¹³. Pablo Iglesias spolu s dalšími kolegy z GUE/NGL vyjádřili obavu o transparentnosti smlouvy a o jejím možném negativním dopadu na suverenitu členských států (GUE/NGL, 2015). Dále se čtyři

¹³ Viz o detailech smlouvy a jejím významu na webových stránkách EP: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/world/20160201STO12242/dohoda-o-obchodu-se-sluzbami-co-doporucil-parlament-vyjednavacum> (17.03.2021).

europoslanci za Podemos připojili k otázce zabývající se privatizací španělské firmy AENA. V textu se píše: „Má Komise v úmyslu chránit a zabezpečit kvalitní veřejné služby pro všechny evropské občany, a tím zajistit dodržování těch základních práv občanů, která by měla být ústředním bodem evropského sociálního modelu hájeného Lisabonskou smlouvou (GUE/NGL, S&D, Verts/ALE, 2015).?“ Podemos, jež se obracelo na principy Lisabonské smlouvy, přitom ve své kampani v roce 2014 bylo pro její úplné zrušení. Většina návrhů usnesení, na kterých se Podemos podílela, se ale týkala dodržování základních lidských práv mimo EU.

V 9. volebním období se Podemos hojně zapojilo do vytváření návrhů ustanovení. Nejvíce se návrhy týkaly dodržování lidských práv v zemích mimo EU, životního prostředí a rovnoprávných podmínek pro ženy. Členky Podemos tak například spolu s dalšími europoslanci žádaly Rusko o vysvětlení a nestranné vyšetření otravy chemickou zbraní opozičního politika Alexeje Navalného a obnovení dialogu mezi Ruskem a EU (Villanueva Ruiz, 2020a). To odpovídalo jeho programu do EP z roku 2019, kdy prosazovalo novou zahraniční politiku s Ruskem založenou na dialogu, nikoliv na sankcích a soutěživosti (Podemos, 2019a). Eugenia Rodríguez Palop rovněž v jedné z otázek určených pro ústní zodpovězení kritizovala USA za sankce zavedené vůči zemím zapojeným do projektu Nord Stream 2, zároveň vyzdvihovala energetickou nezávislost Evropy a ptala se: „Jak se hodlá Komise, která se pyšní tím, že chrání evropské společnosti vykonávající zákonnou činnost, oponovat tomuto novému sankčnímu režimu a jeho zpětnému účinku (GUE/NGL et al., 2020)?“ Přitom však řada ekologů varuje před stavbou plynovodu i s ohledem na závazek k Zelené dohodě pro Evropu (*European Green New Deal*), ve které se EU zavázala být klimaticky neutrální do poloviny tohoto století (Hernandez, 2021). Podemos dohodu a obnovitelné zdroje silně podporuje (Podemos, 2019a). Jeho frakce GUE/NGL dokonce vyzývala ke snížení emisí až o 70 %, což představovalo ještě větší snížení, než jaké prosazovala frakce Zelených (Sánchez Nicolás, 2020).

M5S vypracovalo ve svém prvním volebním období řadu návrhů. Jedním z prvních byl „Návrh na vyslovení nedůvěry Evropské Komisi“, do kterého se zapojila například i Marine Le Pen (FN) a Matteo Salvini (LN) (Evropský parlament, 2014b). Znovu se podílelo na podobném návrhu v roce 2016. Tentokrát ho podpořili i členové Podemos, ti ale později své podpisy stáhli (Evropský parlament, 2016). S Podemos podávalo rovněž často podobné návrhy na podporu Palestiny a na zvýšení zaměstnanosti mladých lidí. Zajímavý byl „Návrh usnesení o pracovním programu Komise na rok 2015“, na němž mezi jinými pracovali David Borrelli (M5S) a Nigel Farage (UKIP). Žádali v něm: „Vzhledem k tomu, že hospodářská a dluhová krize upozornila

na nezbytnost nového přístupu, v jehož rámci by členské státy měly možnost provádět svou vlastní politiku ve fiskální a hospodářské oblasti;“, a „vzhledem k tomu, že je absolutně nezbytné vytvořit strategii pro odchod z eurozóny dávající členským státům možnost vlastní volby;“ (EFDD, 2015), což je v rozporu se zprávou Tiziany Beghin, která volala po silnější celní unii EU. Mezi nejčastější témata objevující se v otázkách k ústnímu i písemnému zodpovězení bylo životní prostředí (např. skládka nebezpečného odpadu v oblasti Kampánie (EFDD, 2017)) a potírání organizovaného zločinu. M5S se spolu s ostatními europoslanci také v jedné z otázek ptalo Komise, jak hodlá na příště brát v potaz občanské iniciativy jako je STOP TTIP (Evropský parlament, 2017), a to i přes to, že pro TTIP samo hlasovalo¹⁴.

V 9. volebním období se všichni členové M5S podíleli na vypracování minimálně čtyř návrhů na usnesení. Témata, kterých se návrhy týkaly, byla následující: dodržování základních lidských práv, životní prostředí a jeden návrh v boji proti praní peněz. Nejaktivnější byl Fabio Massimo Castaldo, jenž se podílel na více jak 50 návrzích a všechny se zabývaly právě dodržováním základních lidských práv, nejčastěji mimo země EU (např. o dětské práci na Madagaskaru nebo o nucené práci Ujgurů (Verts/ALE et al., 2020a,b)). M5S se také přidalo k pěti dalším frakcím, jako byli socialisté nebo zelení, a společně odsoudili uvěznění ruského opozičního politika Alexeje Navalného. Vyzvali Rusko k jeho okamžitému propuštění a rovněž se vyjádřili kriticky k Nord Stream 2: „...s ohledem na globální režim sankcí EU v oblasti lidských práv, označovaný také jako ‚evropský zákon Magnitského‘, který přijala Rada dne 7. prosince 2020...vyzývá EU a její členské státy, aby kriticky přehodnotily spolupráci s Ruskem na různých zahraničněpolitických platformách a projektech, jako je Nord Stream 2, jehož výstavbu musí EU okamžitě zastavit (S&D et al., 2021).“ Už předtím navíc M5S společně se Zelenými/EFA předložili návrh, ve kterém upozorňovali na to, že výstavba jakéhokoliv plynovodu navíc může být rozporuplná s cíli EU: „Vzhledem k tomu, že při výstavbě nových projektů infrastruktury zemního plynu uvedených v nařízení Komise v přenesené pravomoci hrozí riziko, že se zakonzervuje nová situace v oblasti fosilních paliv, jež nebude slučitelná se závazky Pařížské dohody (Verts/ALE, Nezařazení, 2020).“ Parlamentní otázky směřovaly především na regionální problémy (bezpečnost na letišti Ameriga Vespuccio (Nezařazení, 2020a), vysokorychlostní vlak mezi Turínem a Lyonem (Nezařazení, 2020b)), environmentální

¹⁴ Viz například profil Tiziany Beghin na votewatch. Dostupné z <<https://term8.votewatch.eu/en/term8-tiziana-beghin.html>> (20.03.2021)

problémy, řízení pandemie Covid-19 (viz nouzové eurobondy-nutnost koordinace a spolupráce na evropské úrovni (S&D et al. , 2020)).

3.2.3. Vystoupení na plenárních zasedáních

Aktéři zapojení do veřejných aktivit vidí EP jako amplifikátor, skrz něhož mohou vyjádřit svůj opoziční postoj proti většině. Při vystoupení na plenárním zasedání usilují o to, aby vyslali voličům vzkaz, že se zabývají jejich problémy (Behm, Brack, 2019: 5).

Jedno z prvních vystoupení Podemos za 8. volební období na plenárním zasedání byl projev, ve kterém Pablo Iglesias představil svoji kandidaturu na předsedu EP za GUE/NGL. Odkazoval v něm na společný osud a historii, vyzdvihoval svobodu, kterou si Evropané tvrdě vybojovali. Hned však dodal, že budoucnost Evropy je ohrožována finančními elitami, velkými korporacemi a firmami, vyzdvihoval suverenitu lidu: „Demokracie v Evropě je obětí autoritářského proudu. Na periférii Evropy je situace tragická. Naše země se skoro přeměnily na protektoráty, nové kolonie, kde moc, jež byla zvolená, ničí naši společnost a sociální práva (europress, 2014).“ V tomto směru pokračoval i Pablo Echenique, jenž při rozpravách v plénu prohlásil, že: „Každý týden jeden držitel Nobelovy ceny říká: ‘Úsporná opatření nefungují’. Musíme podpořit poptávku skrze veřejné investice (Echenique, 2015).“ A v podobném směru mluvil i na konci 8.volebního termínu Xabier Benito Ziluaga, když kritizoval PP a Ciudadanos za to, že hlasovaly pro celoevropský penzijní produkt: „De facto to znamená, že si připlatíte na vlastní penzi, zlepšíte si svoji situaci, ale je to na úkor jiných (Benito Ziluaga,2019).“

V 9. volebním období Podemos na plenárních zasedáních vystoupilo zejména s ekologickými tématy, jako je ochrana vody (Villanueva Ruiz, 2020b) či podpora zemědělců a SZP (Rodríguez Palop , 2020b). V otázce občanských svobod bránilo LGBTI+ skupinu (Rodríguez Palop , 2019) a v sociální politice podporovalo inkluzi. Eugenia Rodríguez Palop se na toto téma vyjádřila: „Musíme odstranit všechny věci, na kterých je založena nerovnost. Musíme využít všech našich talentů a dovedností. Víme, že rozmanitost je výnosná, a proto se to týká nejen veřejných služeb, ale také podniků. Ty musí zlepšit proškolení svých pracovníků...Je nutné, abychom se zlepšovali a posilovali kvůli dobru nás všech (Rodríguez Palop, 2021).“ Motiv, jenž se často v příspěvcích dvou europoslankyň objevoval, byla spravedlnost: „Musí to být také sociální a environmentální spravedlnost, se kterou se dostaneme do budoucnosti. Nic se nezmění, pokud my sami se nezměníme (Villanueva Ruiz , 2021).“ Ač žádný z projevů neodkazuje vysloveně k silnější evropské integraci, žádný ani nevyznívá zcela proti ní.

M5S v 8. volebním období mělo mnoho kritických vystoupení k Junckerově politice (a často i k počinání Německa). První projev Davida Borrelliho v EP zněl: „Evropa by si měla udělat vlastní obrázek, zamyslet se nad sebou (...). Ale já bych byl velice nerad, kdybychom na tom obrázku viděli obrázek Junckera a Merkelové (Borrelli, 2014a).“ Při schvalování Junckerovy komise 22. října 2014 zase prohlásil: „Hlasujeme proti, protože chceme Evropu více pravdivou, více demokratickou a blíže k občanům (Borrelli, 2014b).“ Laura Agea kritizovala Komisi za špatnou sociální situaci v členských zemích. Tvrdila, že v Itálii k této situaci dopomohl i Matteo Renzi (bývalý lídr PD). A za zhoršené pracovní podmínky podle ní nemohla globální krize, ale neoliberalismus (Agea, 2017b). Na druhou stranu byl v mnoha projevech patrný proevropský postoj a myšlenka spolupráce mezi členskými státy. Laura Ferrara podporovala myšlenku vytvoření Evropského mechanismu pro monitorování porušování základních lidských práv a proti chudobě mělo pomoci zavedení systému minimálního platu v členských státech (Ferrara, 2019), to ale významně zasahuje do suverenity státu (Svanström, 2020). Evropa rovněž měla jednat jednotně v uprchlické krizi (Evi, 2016) a evropské státy měly do jisté míry spolupracovat i v obraně. Fabio Massimo Castaldo měl vysloveně proevropský proslov o EDF: „Parlament i nadále bude prosazovat svůj hlas, tak abychom zajistili skutečně evropskou vizi (...) Chceme, aby tady byla podpořená spolupráce mezi evropskými subjekty (Castaldo, 2019).“

Do projevů europoslanců M5S z jejich druhého volebního období se významně promítá současná pandemická situace a s ní ekonomické problémy. Isabella Adinolfi například řekla v květnu 2020: „Teď je ale před námi ta největší výzva. Uvidíme, jak bude probíhat jednání v Radě, kde některé členské státy nadále trvají na úsporných politikách. A nehovořte o nich jako o střídmych, úsporných zemích, ale jako o sobcích. Dnes předseda Conte oznámil strategický plán a obnovu investic do budoucnosti a jednání M5S zde očekává podporu Evropy (Adinolfi, 2020a).“ Velké téma pro M5S byla solidarita mezi členskými státy. „21. července (2020–pozn. autora) se zrodila Evropa solidarity (Adinolfi, 2020b).“ Solidarita a rovnost byly ale často zmiňovány ještě před pandemií. „Přijetí politiky minimálního platu je přijímáno celou řadou zemí, protože to podporuje ty nejchudší. Úroveň chudoby a úroveň nerovnosti v oblasti hospodářství dosahují nepřijatelných hodnot,“ prohlásila Chiara Gemma při debatě o zaměstnanosti a sociální politice v eurozóně (Gemma, 2019). M5S rovněž nadále volila líbivou a populistickou rétoriku. Podle Furoreho Maria by z rozpočtu EU měli nejvíce těžit občané, kdežto politikům by se měli platy zmenšit (Furore, 2019). Stále pokračovalo s podporou digitalizace Evropy. Vidělo v ní možnost odstranit rozdíly mezi občany (Giarruso,

2020). Nový postoj M5S k EU nejlépe shrnula Tiziana Beghin: „Nechceme žádné rozepře s EU, jelikož si myslíme, že je velmi důležité být jejím členem, ale úsporná opatření musí skončit (Michalopoulos, 2019).“

Technopopulistické strany Podemos a M5S se projevují v EP nejednoznačně. Původně se zapojily do euroskeptických frakcí, ale v průběhu období byly schopny upřednostnit shodu s národními stranami než s členy ze stejné frakce, a to i přes to, že na domácí politické scéně byly vůči nim v opozici. V 9. volebním období se sblížení Podemos a M5S s domácími opozičními stranami ještě prohloubilo. M5S je navíc ideologicky ještě méně vyhraněné než Podemos. Zatímco Podemos zůstává v euroskeptické opozici, M5S se z této pozice snažilo už v 8. volební období vymanit, jenže právě kvůli nejasné ideologii je pro řadu stran nepřijatelným spojencem. Co se týká činnosti v EP, strany se zapojují do všech zkoumaných aktivit. Přičemž kontrolní činnost převažuje u obou nad legislativní. Nejvíce patrné to je u Podemos. M5S je v tomto směru daleko aktivnější. Ve vystoupeních na plenárních zasedáních je opět nevyzpytatelnější M5S, především během 8. volebního období, kdy kritizovalo EU a jeho současnou podobou a zároveň podporovalo hlubší integraci v některých klíčových sektorech EU. Kdežto Podemos zůstává po celou dobu ve svých projevech spíš kritické k počínání EU a neustále vyzývá ke zlepšení, změnám.

Tabulka 3: Témata objevující se v 8. volební období EP (zdroj: Votewatch.eu, europarl.europa.eu)

	PODEMOS	M5S
silnější sociální politika EU (včetně minimální mzdy)	ano	ano
podpora dodržování základní lidských práv (i mimo EU)	ano	ano
pro prohloubení monetární unie a úsporná opatření	ne	ne
revize Lisabonské smlouvy	-	-
reorganizace ECB	-	-
silnější environmentální politika (včetně silné SZP)	ano	ano
Digitální jednotný trh	zdržení se hlasování	ano
jednotný postup EU při řešení migrační krize	ano	ano
rovnoprávnost mezi muži a ženami, podpora menšin	ano	ano
prohloubení společné obrany	ne	ano

Tabulka 4: Témata vyskytující se v 9. volební období EP (zdroj: Votewatch.eu, europarl.europa.eu)

	PODEMOS	M5S
silnější sociální politika EU	ano	ano
podpora dodržování základní lidských práv (i mimo EU)	ano	ano
Zelená dohoda pro Evropu	zdržení se hlasování	ano
silnější environmentální politika	ano	ano
projekt Nord Stream 2	ano	ne
proti úsporným opatřením	ano	ano
rovnoprávnost mezi muži a ženami, podpora menšin	ano	ano

Závěr

Tématem bakalářské diplomové práce bylo chování dvou technopopulistických stran, Podemos a M5S. Cílem práce byla analýza jejich chování v EP, přičemž časově se práce zaměřovala na 8. a 9. volební období EP (od roku 2014 do roku 2021).

Vzhledem k cíli si autorka stanovila tři výzkumné otázky:

1) *Jaký je vztah technopopulistických stran Podemos a Hnutí pěti hvězd k evropské integraci na domácí politické scéně?*

2) *Jak se oba subjekty projevují v Evropském parlamentu a nakolik si uchovávají euroskeptické postoje z volebních kampaní?*

3) *Jaké jsou rozdíly v chování těchto technopopulistických subjektů v rámci EP?*

Na první výzkumnou otázku (*Jaký je vztah technopopulistických stran Podemos a Hnutí pěti hvězd k evropské integraci na domácí politické scéně?*) je odpovězeno analýzou postojů v rámci kampaní obou stran do EP. Strany zaujímaly ze začátku k počínání EU a k prohlubování evropské integrace negativní vztah. Nejdůležitějším tématem kampaně 2014 u obou stran byla ekonomika, zvláště patrné to bylo u M5S, jehož program se prakticky věnoval pouze ekonomickým záležitostem. Obě strany byly velmi kritické k EU a k prohlubování hospodářské a měnové politiky. Ani jedna z nich se nebránila vystoupení z eurozóny, i když Podemos to samo nikdy nenavrhl na rozdíl od M5S, jež z toho udělalo jeden z bodů ve svém programu z roku 2014. Za špatný stav eurozóny obviňovaly ECB, která podle nich není demokraticky řízený orgán. S tím souvisel i slib znovunabytí suverenity, a právě v tomto ohledu bylo na EU, a především na ECB, nahlíženo jako na neoliberalistickou překážku bránící reformám, jež by oživily domácí ekonomiku a zvedly životní úroveň občanů v celé jižní Evropě. Jedním z faktorů ovlivňující tuto kritiku byla nepochybně ekonomická krize z roku 2008, která obzvláště tvrdě dopadla na periférii EU. Tradiční politické strany v očích voličů selhaly a s nimi i EU prosazující úsporná opatření. Lidé měli pocit, že tato opatření jsou prosazovaná na úkor kvality jejich životů, což zapříčinilo i pokles důvěry v EU. Technopopulistické strany Podemos a M5S nabízely voličům východisko z této situace tím, že odejdou z eurozóny, nebo prosadí v EU změnu, která zásadně změní její dosavadní fungování (viz revize Lisabonské smlouvy v programu Podemos). Navíc měly odborné a technické zkušenosti, jež jim propůjčovaly u voličů důvěryhodnost. Druhým faktorem byl i fakt, že jak Podemos, tak M5S byly relativně mladé strany. V kampani 2014 ostře kritizovaly tradiční strany, které jsou většinou proevropské, tudíž podporovaly opatření zavedená ze strany EU.

Právě tuto podporu jim Podemos a M5S často vyčítalo. V kampani 2019 bylo možno vidět největší posun u M5S, které přišlo ve volebním programu se zcela novými tématy v porovnání s programem 2014. Tematicky se přiblížilo kampani Podemos, když se zaměřilo na sociální a environmentální problematiku. Nicméně jeho kampaň byla méně euroskeptická v porovnání s Podemos, které dál pokračovalo v silné kritice neoliberalismu jádra EU. Jeden z faktorů, který na to může mít vliv, je podíl na vládě.

Na druhou výzkumnou otázku (*Jak se oba subjekty projevují v Evropském parlamentu a nakolik si uchovávají euroskeptické postoje z volebních kampaní?*) je odpovězeno nejprve analýzou členství Podemos a M5S a hledání spojenců napříč EP. Obě strany se na začátku 8. volebního období zařadily do euroskeptických frakcí – Podemos do GUE/NGL a M5S do EFDD. Zatímco Podemos se v tomto směru drželo svých euroskeptických postojů z kampaně a při hlasování vykazovalo vysokou míru shody s frakcí, M5S se s frakcí shodovalo pouze ve třetině případů. Víc jak rok před domácími volbami v Itálii se také M5S snažilo opustit EFDD a jednalo s liberální a středovou ALDE (nyní RE) o možnosti členství, což se ale nakonec nepodařilo. V 9. volebním období se jeho nejasné názorové ukotvení rovněž projevilo, když jednalo bez úspěchů s třemi frakcemi o členství a odmítlo nabídku euroskeptické ID. Je zde tedy patrný jasný posun z euroskeptické pozice do středu. U Podemos takový posun prozatím nenastal a nadále setrvává v euroskeptické GUE/NGL. Co ale o jejich chování v EP říká více než samotné členství ve frakci, je jejich postupné přibližování se s vládnoucími národními stranami v EP. Na domácí politické scéně bylo Podemos a M5S v opozici vůči tradičním mainstreamovým stranám, a přitom v EP mezi nimi docházelo čím dál častěji ke sbližování, a to zejména při hlasování. Nadto u obou technopopulistických stran bylo možné vyzorovat, že při hlasování o věcech, které se těšily zájmu u domácího voličstva a ovlivňovaly domácí dění, neváhaly v EP zaujmout postoj, který si rozporoval s jejich předešlým počínáním nebo hlasovat opačně se svojí frakcí a připojit se k opozičním domácím stranám.

Pro zodpovězení druhé výzkumné otázky autorka dále analyzovala konkrétní činnosti europoslanců Podemos a M5S. Prvně byla zkoumaná legislativní aktivita. Do ní se zapojují strany v podobě vydávání zpráv a stanovisek. Podemos a M5S se během dvou volebních období EP nejčastěji angažovaly v sociálních a environmentálních otázkách. Konkrétně v sociálních otázkách obě strany velmi podporovaly lepší postavení žen v evropské společnosti a v oblasti životního prostředí hlasovaly pro silnější SZP. Ani jedna však nepřišla se svým slibem o reorganizaci eurozóny či ECB, i když obě hlasovaly proti prohloubení monetární unie. Obecně lze říct, že strany nebyly v legislativě příliš iniciativní v porovnání se zbývajícími

zkoumanými aktivitami. Jendou z nich byla kontrolní činnosti. Ta zahrnuje návrhy usnesení a parlamentní otázky. Mezi nejvíce opakující se témata během 8. a 9. volebního období patřila opět genderová rovnost, životní prostředí a záležitosti týkající se určitých regionů důležitých pro zkoumané strany (typicky v rodné zemi). Třetí činností, jež byla analyzovaná, jsou vystoupení na plenárních zasedáních. Obsahově odpovídala tématům z legislativní a kontrolní činnosti. Obě strany měly nejvíce euroskeptických projevů na začátku 8. volebního období, kdy nejběžněji vystupovaly proti úsporným opatřením a kritizovaly stávající Komisi a směřování EU. Podemos si kritický postoj uchovalo prakticky po celé 8. volební období, zatímco M5S mělo během tohoto období i řadu vysloveně proevropských proslovů, což ještě víc svědčí o nízkém ideologickém ukotvení strany. V této činnosti je vidět největší posun mezi 8. a 9. volebním obdobím. Ač obě strany zůstávaly kritické k některým krokům EU, jednoznačně bylo znát, že se považují za její součást.

K zodpovězení třetí výzkumné otázky (*Jaké jsou rozdíly v chování těchto technopopulistických subjektů v rámci EP?*) bylo potřeba analýzy z druhé a třetí kapitoly. Rozdíly totiž byly patrné už při rozboru volebních kampaní. Ta nejdůležitější difference mezi oběma technopopulistickými subjekty bylo ideologické vymezení. Ačkoliv se Podemos řadí mezi postideologické strany, je i tak výrazně orientované více levicově než M5S. Nejvíce byl tento rozdíl vidět v kampani 2014 do EP. Zatímco M5S se prakticky vyhýbalo jiným otázkám než ekonomickým, u Podemos byla zahrnuta celá škála témat, od zahraniční politiky přes podporu rozvoje venkova, přičemž největší důraz se kladl na sociální problematiku s typickou antielitářskou rétorikou, kdy bohatí bohatli na úkor chudých a znevýhodněných občanů. Taková rétorika u M5S chyběla. To se spíše zaměřovalo na vykořisťování poctivých a pracujících Italů institucemi a byrokracií EU. O to překvapivější poté byly výsledky analýzy chování M5S během 8. volebního období, kdy jeho europoslanci přicházeli s legislativními návrhy na zlepšení životního prostředí, podporu menšin a žen, nebo dokonce se zprávou o minimálnímu příjmu, což vůbec nebylo ve volebním programu M5S z roku 2014. Tyto body se naopak objevovaly ve volebním programu Podemos z roku 2014, které za celé 8. volební období přišlo pouze s jednou zprávou o podpoře lokálního textilního průmyslu. To sice odpovídalo zaměření Podemos, ale zdaleka to nebyl nejhlavnější bod jeho programu. M5S tak bylo ve tvorbě legislativy aktivnější a více odpovídalo definici technopopulistických stran, které nelze zařadit ani mezi levicové ani mezi pravicové strany. To mu ale paradoxně bránilo navazovat v EP spojení, o která by stalo. Většině stran se nelíbilo nepředvídatelné chování M5S. To se projevovalo i během hlasování o některých klíčových projektech EU. Zatímco řada

euroskeptických stran, včetně Podemos, hlasovala proti, nebo se zdržela hlasování během hlasování o EDF nebo EPPO, M5S se vyslovila pro. Podemos bylo v tomto ohledu čitelnější a více se drželo svých euroskeptických postojů. Nicméně během kampaně do EP v roce 2019 bylo možné vyzorovat ideologické sblížení obou stran. Řada konkrétních bodů se objevovala u obou stran (sociální inkluze, minimální mzda, zelená ekonomika...). Během 9. volebního období se obě strany opět orientují na podobná témata. M5S je ale ve svých projevech více proevropské.

Strany si tedy v průběhu dvou volebních období v EP vybíraly, které politiky EU podpoří a na kterých budou aktivně participovat (např. tvorbou legislativy). Zároveň nikdy nepodnikly slibované kroky, jež by výrazně narušily současnou organizaci institucí EU, ani směřování evropské integrace (např. neuskutečněné referendum o vystoupení z eurozóny nebo zrušení Lisabonské smlouvy). Analýza také ukázala jistou kontinuitu v tématech, jimiž se Podemos a M5S zabývala během 8. a 9. volebního období EP. Dá se také očekávat přibližování stran k politickému středu v rámci EP, zejména je to patrné u M5S.

Budoucí výzkum by se měl zaměřit na pokračování technopopulistického Podemos a M5S v EP, zvláště s ohledem na vývoj jejich postavení na domácí politické scéně a na řízení důsledků současné koronavirové krize ze strany EU, kdy Španělsko a Itálie patřily mezi silně zasažené členské státy. Další potenciální výzkum by se také měl zabývat ostatními technopopulistickými stranami v EP, jako je například české ANO 2011 nebo strana francouzského prezidenta Emmanuela Macrona, Obroda (La Renaissance).

Literatura

Adinolfi, Isabella. 2016. „Stanovisko k elektronické demokracii v Evropské unii: možnosti a výzvy.“ *europarl.europa.eu*, 14.10.2016 (online, pdf). Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CULT-AD-582133_CS.pdf> (19.03.2021).

Adinolfi, Isabella. 2020a. „Plano europeo di ripresa economica dell'UE.“ *europarl.europa.eu*, 27.05.2020, (online, debata). Dostupné z: <<https://www.europarl.europa.eu/plenary/it/vod.html?mode=unit&vodLanguage=IT&playerStartTime=20200527-14:26:00&playerEndTime=20200527-14:27:21#>> (22.03.2021).

Adinolfi, Isabella. 2020b. „Conclusioni della riunione straordinaria del Consiglio europeo del 17-21 luglio 2020.“ *europarl.europa.eu*, 23.07.2020 (online, debata). Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2020-07-23-INT-1-051-0000_IT.html> (22.03.2021).

Agea, Laura. 2017a. "Zpráva o politikách zaměřených na zaručení minimálního příjmu jako nástroji boje proti chudobě.“ *europarl.europa.eu*, 6.10.2017 (online). Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0292_CS.html> (25.04.2021).

Agea, Laura. 2017b. „Un pilastro europeo dei diritti sociali“. *europarl.europa.eu*, 19.01.2017, (online, debata). Dostupný z: <<https://www.europarl.europa.eu/plenary/it/vod.html?mode=unit&vodLanguage=IT&playerStartTime=20170119-09:32:00&playerEndTime=20170119-09:34:54#>> (21.03.2021).

Associazione Rousseau. 2020. „Gianroberto Casaleggio: Democrazia Diretta.“ *ilblogdellestelle.it*, 15.11.2020 (online). Dostupné z: <<https://www.ilblogdellestelle.it/2020/11/gianroberto-casaleggio-democrazia-diretta.html>> (23.04.2021).

Barberà, Oscar, Astrid Barrio, Juan Rodríguez-Teruel. 2016. „Fast and Furious: Podemos' Quest for Power in Multi-level Spain.“ *South European Society and Politics* 21(4): 1-25. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/13608746.2016.1250397>.

Bartlett, Jamie. „Farage: more Grillo than Griffin.“ *NewStatesman*, 9.5.2013 (online). Dostupné z: <[Farage: more Grillo than Griffin \(newstatesman.com\)](http://www.newstatesman.com/2013/05/farage-grillo-griffin)> (22.04.2021).

Batory, Agnes, Nick Sitter. 2004. „Cleavages, competition and coalition-building: Agrarian parties and the European question in Western and East Central Europe.“ *European Journal of Political Research* 43 (4): 523–546. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2004.00164.x>.

- Beghin, Tiziana. 2017. „Zpráva k hodnocení vnějších aspektů fungování a řízení celních orgánů jako nástroje usnadňování obchodu a boje proti nezákonnému obchodu (2016/2075(INI))“. *europarl.europa.eu*, 7.4.2017 (online). Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0162_CS.html> (19.03.2021).
- Behm, Anne-Sophie, Nathalie Brack. 2019. „Sheep in wolf’s clothing? Comparing eurosceptic and non-eurosceptic MEPs’ parliamentary behaviour.“ *Journal of European Integration* 41 (8): 1-19. DOI: 10.1080/07036337.2019.1645845.
- Benito Ziluaga, Xabier. 2019. „Producto paneuropeo de pensiones individuales (A8-0278/2018 - Sophia in 't Veld).“ *europarl.europa.eu*, 4.4.2019 (online, debata). Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2019-04-04-INT-2-287-0000_ES.html> (28.04.2021).
- Bickerton, Christopher J, Arthur Borriello, Anton M. Jäger. 2020. „Le peuple et les experts.“ *Esprit* 4 (Avril): 61–68. Dostupné z: <<https://www.cairn.info/revue-esprit-2020-4-page-61.htm>> (22.04.2021).
- Bickerton, Christopher J., Carlo Invernizzi Accetti. 2015. „Populism and technocracy: opposites or complements?“ *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 20 (2): 1–21. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/13698230.2014.995504>.
- Bickerton, Christopher J., Carlo Invernizzi Accetti. 2018. „Technopopulism as a new party family: the case of the Five Star Movement and Podemos.“ *Contemporary Italian Politics* 10(2): 1–19. DOI: 10.1080/23248823.2018.1472919.
- Biorcio, Roberto. 2013. La sfida del Movimento 5 Stelle. In ITANES (Ed.). *Voto amaro. Disincanto e crisi economica nelle elezioni del 2013*, (s.107–119). Milano: il Mulino.
- Bischoff. 2020. „Zpráva o změnách jednacího řádu s cílem zajistit fungování Parlamentu za mimořádných okolností.“ *europarl.europa.eu*, 16.10.2020 (online, pdf). Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0194_CS.pdf> (28.04.2021).
- Bloom, Peter, Alessandro Sancino. 2019. *Disruptive Democracy: The Clash between technopopulism and techno-democracy*. London: Sage.
- Borrelli, David. 2014a. „Programma di attività della Presidenza italiana “. *europarl.europa.eu*, 02.07.2014 (online, debata). Dostupné z: <<https://www.europarl.europa.eu/plenary/it/vod.html?mode=unit&vodLanguage=IT&playerStartTime=20140702-17:30:12&playerEndTime=20140702-17:30:48#>> (21.03.2021).

- Borrelli, David. 2014b. „Elezione della Commissione (articolo 118 del regolamento) (votazione)“. *europarl.europa.eu*, 22.10.2014 (online, debata). Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2014-10-22-INT-3-106-000_IT.html> (21.03.2021).
- Borriello, Arthur, Nathalie Brack. 2019. „I want my sovereignty back! A comparative analysis of the populist discourses of Podemos, the 5 Star Movement, the FN and UKIP during the economic and migration crises.“ *Journal of European Integration* 41(7): 883–853. DOI: <https://doi.org/10.1080/07036337.2019.1665658>.
- Bušťíková, Lenka, Petra Guasti. 2019. „The State as a firm: Understanding the Autocratic Roots of Technocratic Populism.“ *East European Politics and Societies and Cultures* 33(2): 302–330. DOI: 10.1177/0888325418791723.
- Caiani, Manuela, Paolo R. Graziano. 2016. „Varieties of populism: insights from the Italian case.“ *Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica* 46(2): 243–267. DOI: 10.1017/ipo.2016.6.
- Caiani, Manuela, Paolo R. Graziano. 2019. „Understanding varieties of populism in times of crises.“ *West European Politics* 42 (6): 1141–1158. DOI: 10.1080/01402382.2019.1598062.
- Caiani, Manuela, Simona Guerra. 2017. *Euroscepticism, Democracy and the Media: Communicating Europe, Contesting Europe*. London: Palgrave Studies in European Political Sociology.
- Canovan, Margaret. 1984. „People, Politicians and Populism.“ *Government and Opposition* 19 (3): 312–327. DOI: 10.1111/j.1477-7053.1984.tb01048.x.
- Caramani, Daniele. 2017. „Will vs. Reason: The Populist and Technocratic Forms of Political Representation and Their Critique to Party Government.“ *American Political Science Review* 111(1): 54–67. DOI: 10.1017/S0003055416000538.
- Carboni, Carlo. 2010. „Elites and the democratic disease.“ Pp. 19–33 in Andrea Mammone, Giuseppe A. Veltri (Ed.). *Italy Today The sick man of Europe*. New York: Routledge.
- Castaldo, Fabio Massimo. 2015. „Completare l'unione economica e monetaria dell'Europa“. *europarl.europa.eu*, 17.12. 2015 (online, debata). Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2015-12-17-INT-4-277-0750_IT.html> (22.03.2021).

Castaldo, Fabio Massimo. 2019. „Istituzione del Fondo europeo per la difesa“. *europarl.europa.eu*, 17.04.2019 (online, debata). Dostupné z:<
<https://www.europarl.europa.eu/plenary/it/vod.html?mode=unit&vodLanguage=IT&playerStartTime=20190417-20:24:10&playerEndTime=20190417-20:27:05#>> (21.03.2021).

Corbetta, Piergiorgio, Rinaldo Vignati. 2014. „Direct Democracy and Scapegoats: The Five Star Movement and Europe.“ *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, 49(1): 53-64, DOI: 10.1080/03932729.2014.875822.

Cremonesi, Cristina. 2017. „Populism and Euroscepticism, the case of the Italian Five Star Movement in 2013: an analysis of party direct communication and media coverage.“ Pp. 245–268 in Bârgăoanu, Alina., Raluca Buturoiu, Lorenda Radu (Ed.), *Why Europe? Narratives and Counter-narratives of European Integration*. Peter Lang. DOI: <https://doi.org/10.3726/978-3-653-07138-2>.

ČTK. 2019. „Italskou vládu vytvoří dva dřívější rivalové. Hnutí pěti hvězd se dohodlo s demokraty, premiérem bude opět Conte.“ *ihned.cz*, 28.8.2019 (online). Dostupné z:<
<https://zahranicni.ihned.cz/c1-66631720-italske-hnuti-peti-hvezd-se-dohodlo-s-demokratickou-stranou-na-koalicni-vlade-premierem-bude-znovu-conte>> (23.04.2021).

D'Amato, Rosa, 2016. „Zpráva o provádění tematického cíle „zvýšení konkurenceschopnosti malých a středních podniků“ – čl. 9 odst. 3 nařízení o společných ustanoveních (2015/2282(INI))“. *europarl.europa.eu*, 29.4.2016 (online). Dostupné z:<
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0162_CS.html> (19.03.2021).

Daddow, Oliver. 2012. „Margaret Thatcher, Tony Blair and the Eurosceptic Tradition in Britain.“ *The British Journal of Politics and International Relations*.15(2): 1–18. DOI: doi: 10.1111/j.1467-856X.2012.00534.x.

Dahl, Robert. 2001. *O demokracii: průvodce pro občany*. Praha: Portál.

Damiani, Marco, Lorenzo Viviani. 2019. „Populism and euroscepticism in podemos and in the five star movement: Faraway, so close.“ *Partecipazione e conflitto* 12(1): 197-216. DOI: 10.1285/i20356609v12i1p197.

Di Maio, Luigi. 2019. „In piazza con voi, per cambiare anche l'Europa #ContinuareXCambiare.“ *ilblogdellestelle.it*, 13.5.2019 (online). Dostupné z:<
<https://www.ilblogdellestelle.it/2019/05/in-piazza-con-voi-per-cambiare-anche-leuropa-continuarexcambiare.html>> (24.04.2021).

Diamanti, Ilvo. 2011. „Una fiducia da record per il premier Otto su dieci promuovono Monti“ *la Repubblica*, 20.11.2011 (online). Dostupné z: <https://www.repubblica.it/politica/2011/11/20/news/una_fiducia_da_record_per_il_premier_otto_su_dieci_promuovono_monti-25296580/> (27.03.2021).

Diamanti, Ilvo. 2014. „The 5 Star Movement: a political laboratory.“ *Contemporary Italian Politics* 6(1): 4–15.DOI: 10.1080/23248823.2014.881016.

Díaz-Parra, Ibán, Emma Martín-Díaz, Beltrán Roca. 2017. Challenging Austerity: Radical Left and Social Movements in the South of Europe. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315438092>.

Drulák, Petr. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.

EFDD. 2015. NÁVRH USNESENÍ o pracovním programu Komise na rok 2015.“ *europarl.europa.eu*, 12.1.2015 (online, pdf). Dostupné z:<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2015-0038_CS.pdf> (28.04.2021).

EFDD. 2017. „Závažná interpelace - Tragická situace "země ohňů" a jejích obyvatel“.
europarl.europa.eu (online, pdf). Dostupné z:<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/O-8-2017-000011_CS.pdf> (20.03.2021).

Echenique, Pablo. 2015. „Orientaciones para el presupuesto 2016 - Sección III (debate).“ *europarl.europa.eu*, 10.3.2015(online, debata). Dostupné z:<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2015-03-10-INT-2-344-000_ES.html> (28.04.2021).

elcomercio.es. 2015. „Tania González sustituye a Pablo Iglesias como jefa de filas de Podemos en la Eurocámara.“ *elcomercio.es*, 27.10.2015 (online). Dostupné z:<<https://www.elcomercio.es/politica/201510/27/tania-gonzalez-sustituye-pablo-20151027145128.html?ref=https:%2F%2Fwww.google.com%2F>> (27.04.2021).

European Parliament in collaboration with Kantar, 2019a. „Results by national party: 2019-2024: Spain - Official results.“ *europarl.europa.eu*, 25.9.2019 (online). Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/spain/2019-2024/>> (23.04.2021).

European Parliament in collaboration with Kantar, 2019b. „Results by national party: 2019-2024: Italy - Official results.“ *europarl.europa.eu*, 25.9.2019 (online). Dostupné z:<

<https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/italy/2019-2024/>>
(23.04.2021).

Europapress.2014. „Discurso íntegro de Pablo Iglesias en Parlamento Europeo“ *youtube* 1.7.2014 (video). Dostupné z:<<https://www.youtube.com/watch?v=CJYQEGxXI-o>>
(18.03.2021)

Evi, Eleonora. 2015. „Opinion on sustainable urban mobility.“ *europarl.europa.eu*, 18.6.2015 (online, pdf). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/ENVI-AD-554824_EN.pdf> (20.03.2021).

Evi, Eleonora. 2016. „Rifugiati: inclusione sociale e integrazione nel mercato del lavoro“., „*europarl.europa.eu*, 5.6.2016 (online, debata). Dostupné z: < https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2016-07-05-INT-2-304-0913_IT.html> (21.03.2021).

Evi/Evropský parlament, 2016. „Eleonora Evi- 6.9. Hacia un mercado único digital (A8-0371/2015 - Kaja Kallas, Evelyne Gebhardt).“ *europarl.europa.eu*, 16.1.2016 (online, písemné vysvětlení hlasování). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2016-01-19-ITM-006-09_ES.html> (27.04.2021).

Evropský parlament. 2014a. „Election results.“ *europarl.europa.eu*, 1.7.2014 (online). Dostupné z:< <https://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html>> (24.04.2021).

Evropský parlament. 2014b. „Návrh na vyslovení nedůvěry Evropské Komisi“ *europarl.europa.eu*, 18.11.2014 (online, pdf). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2014-0249_CS.pdf> (28.04.2021).

Evropský parlament. 2016. „Návrh na vyslovení nedůvěry Evropské komisi“ *europarl.europa.eu*, 12.5.2016 (online, pdf). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2016-0621_CS.pdf> (20.03.2021).

Evropský parlament. 2017. „Ruling by the General Court of the European Union on the Commission's decision of 10 September 2014 to refuse to register the European Citizens' Initiative 'STOP TTIP'.“ *europarl.europa.eu*, 23.5.2017 (online, pdf). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/O-8-2017-000043_EN.pdf> (20.03.2021).

Evropský parlament, 2019. „2019 European election results.“ *europarl.europa.eu*, 2.7.2019 (online). Dostupné z:< <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/european-results/2019-2024/>>

Evropský parlament. 2020. „Jednací řád Evropského parlamentu- Článek 55 : Navrhování zpráv.“ *europarl.europa.eu*, únor 2020 (online). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2020-02-03-RULE-055_CS.html> (27.04.2021).

Fantauzzi, Paolo. 2015. „Beppe Grillo e Nigel Farage, la finta alleanza: uniti a Strasburgo ma divisi su tutto.“ *espresso.repubblica.it*, 6.4.2015 (online). Dostupné z:< <https://espresso.repubblica.it/palazzo/2015/04/02/news/grillo-farage-la-finta-alleanza-m5s-e-ukip-uniti-a-strasburgo-ma-divisi-su-tutto-1.206866>> (27.04.2021).

Ferrara, Laura. 2019. „Situazione dei diritti fondamentali nell'Unione europea nel 2017“. *europarl.europa.eu*, 16.01. 2019 (online, debata). Dostupné z:< <https://www.europarl.europa.eu/plenary/it/vod.html?mode=unit&vodLanguage=IT&playerStartTime=20190116-16:25:59&playerEndTime=20190116-16:28:05#>> (21.03.2021).

Flood, Christopher, Simon Usherwood. 2005. „Positions, Dispositions, Transitions: A Model of Group Alignment on EU Integration.“ *55th Annual Conference of the Political Studies Association, University of Leeds* (s.1–18). Dostupné z:<https://www.researchgate.net/profile/Simon-Usherwood/publication/228490382_Positions_Dispositions_Transitions_A_model_of_Group_Alignment_on_EU_Integration/links/00b4952306970dfaae000000/Positions-Dispositions-Transitions-A-model-of-Group-Alignment-on-EU-Integration.pdf> (22.04.2021).

Fortuna, Gerardo. 2019a. „Five Star Movement unveils plan to form EU Parliament group.“ *euroactiv.com*, 11.1.2019 (online). Dostupné z:< <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/five-star-movement-unveils-plan-to-form-eu-parliament-group/>> (27.04.2021).

Fortuna, Gerardo. 2019b. „Five Star struggles to form or join an EU Parliament group.“ *euroactiv.com*, 7.6.2019 (online). Dostupné z:< <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/five-star-struggles-to-form-or-join-an-eu-parliament-group/>> (27.04.2021).

Franzosi, Paolo, Francesco Marone, Eugenio Salvati. 2015. „Populism and Euroscepticism in the Italian Five Star Movement.“ *The International Spectator* 50(2): 109-124, DOI: 10.1080/03932729.2015.1030273.

Frese, Mads. 2014. „European 'United Left' searches for unity.“ *euobserver.com*, 19.5.2014 (online). Dostupné z:< <https://euobserver.com/eu-election/124661>> (26.04.2021).

Furore, Mario. 2019. „Bilancio generale dell'Unione europea per l'esercizio 2020“. *europarl.europa.eu*, 22.10.2019 (online, debata). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2019-10-22-INT-2-226-0000_IT.html> (22.03.2021).

Garnero, Andrea. „UE!“ in Marco Laudino, Massimiliano Panarari (Ed.). *Alfabeto Grillo. Dizionario critico ragionato del Movimento 5 Stelle*. Milano: Mimesis/Eterotopie. Dostupné z:< <https://www.perlego.com/book/1584832/alfabeto-grillo-dizionario-critico-ragionato-del-movimento-5-stelle-pdf>> (23.04.2021).

Gemma, Chiara. 2019. „Occupazione e politiche sociali nella zona euro“. *europarl.europa.eu*, 19.10.2019 (online, debata). Dostupné z:< <https://www.europarl.europa.eu/plenary/it/vod.html?mode=unit&vodLanguage=IT&playerStartTime=20191010-10:50:50&playerEndTime=20191010-10:52:08#>> (22.03.2021).

Genovese, Vincenzo. 2020. „La scissione dell'atomo. Perché il Movimento cinque stelle si è spaccato al Parlamento europeo. *linkiesta.it* (online). Dostupné z:< <https://www.linkiesta.it/2020/12/parlamento-europeo-scissione-movimento-5-stelle/>> (20.03.2021).

Giarrusso, Dino. 2020. „Un'Europa sociale in un mondo digitale“. *europarl.europa.eu*, 12.02.2020 (online, debata). Dostupné z:< <https://www.europarl.europa.eu/plenary/it/vod.html?mode=unit&vodLanguage=IT&playerStartTime=20200212-15:45:00&playerEndTime=20200212-15:46:12#>> (22.03.2021).

Gomez, Raul, Luis Ramiro. 2016. „Radical-Left Populism during the Great Recession: Podemos and Its Competition with the Established Radical Left.“ *Political Studies* 65(1): 1–19. DOI: 10.1177/0032321716647400.

González-Enríquez, Carmen. 2017. „The Spanish Exception: Unemployment, inequality and immigration, but no right-wing populist parties.“ *Real Instituto Elcano*, 14.2.2017 (working paper, online). Dostupné z:<

http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/wp3-2017-gonzalez-enriquez-spanish-exception-unemployment-inequality-immigration-no-right-wing-populist-parties> (23.04.2021).

González Peñas, Tania. 2017. „Renta mínima como instrumento para luchar contra la pobreza.“ *europarl.europa.eu*, 24.10.2017 (online, debata). Dostupné z:<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2017-10-24-INT-2-402-0000_ES.html> (28.04.2021).

GUE/NGL. 2015. „Question for written answer E-011121/2015 to the Commission.“ *europarl.europa.eu* (online, písemná otázka). Dostupné z:<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2015-011121_EN.pdf> (28.04.2021).

GUE/NGL et al., 2020. „Otázka k ústnímu zodpovězení O-000055/2020místopředsedovi Komise, vysokému představiteli.“ *europarl.europa.eu*, 11.9.2020 (online, písemná otázka). Dostupné z:<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/O-9-2020-000055_CS.html> (28.04.2021).

GUE/NGL, S&D, Verts/ALE. 2015. „Question for written answer E-001888-15to the Commission.“ *europarl.europa.eu*, 4.2.2015 (online, písemná otázka). Dostupné z:<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2015-001888_EN.html> (28.04.2021).

Harmsen, Robert. 2010. „Concluding Comment: On Understanding the Relationship between Populism and Euroscepticism.“ *Perspectives on European Politics and Society* 11 (3): 333–341. DOI: 10.1080/15705854.2010.503036.

Havlík, Vlastimil. 2019. „Technocratic Populism and Political Illiberalism in Central Europe.“ *Problems of Post-Communism* 66 (6): 1–16. DOI: 10.1080/10758216.2019.1580590.

Hedgecoe, Guy. 2020. „Spain’s Iglesias sees EU moving his way on economic policy.“ *Politico.eu*, 03.08.2020 (online). Dostupné z:<<https://www.politico.eu/article/spain-podemos-pablo-iglesias-sees-eu-moving-his-way-on-economic-policy/>> (22.04.2020).

Hernandez, America. 2021. „The US-green alliance aimed at killing Nord Stream 2.“ *politico.eu*, 3.1.2021 (online). Dostupné z:<<https://www.politico.eu/article/nord-stream-2-pipeline-us-green-alliance-aimed-killing/>> (28.04.2021).

Hix, Simon, Christopher Lord. 1997. *Political Parties in the European Union*. London: Macmillian.

Hix, Simon, Abdul G. Noury, Gérard Roland. 2007. *Democratic parties in the European Parliament*. Cambridge: Cambridge University Press.

ilfattoquotidiano.it. 2019. „Ue, Castaldo (M5s) eletto vicepresidente nonostante i 5 stelle siano senza gruppo: è prima volta. Lega e sovranisti esclusi.“ *ilfattoquotidiano.it*, 4.6.2019 (online). Dostupné z:<<https://www.ilfattoquotidiano.it/2019/07/04/ue-castaldo-m5s-eletto-vicepresidente-nonostante-i-5-stelle-siano-rimasti-senza-gruppo-lega-e-sovranisti-esclusi/5301275/>> (27.04.2021).

Jäger, Anton M., Jose Piquer. 2020. „After the Cartel Party: ‘Extra-Party’ and ‘Intra-Party’ Techno-Populism.“ *Politics and Governance* 8(4): 533–544. DOI: <http://dx.doi.org/10.17645/pag.v8i4.3444>.

Kadner, Marién. 2014. „Pablo Iglesias:‘Lo que tenemos claro es que este euro no sirve‘.“ *elpais.com*, 23.5.2014 (online). Dostupné z:<https://elpais.com/politica/2014/05/23/actualidad/1400863156_284091.html> (23.04.2021).

Keating, Dave. 2014. „The far-left’s animal attraction.“ *Politico.eu*, 12.6.2014 (online). Dostupné z:< <https://www.politico.eu/article/the-far-lefts-animal-attraction/>> (23.04.2021).

Kioupkiolis, Alexandros, Francisco Seoane Pérez. 2018. „Reflexive technopopulism: Podemos and the search for a new left-wing hegemony.“ *European Political Science* 18: 24–36. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41304-017-0140-9>.

Kopecký, Petr, Cas Mudde. 2002. „The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe“ *European Union Politics* 3(3): 297–326. DOI: <https://doi.org/10.1177/1465116502003003002>.

Laclau, Ernesto. 2005. *On populist reason*. New York: Verso.

La7attualità. 2017. „Luigi Di Maio (M5S): il referendum sull'euro? Nessun interesse ad uscire“. *youtube*, 24.12.2017 (online). Dostupné z:<<https://www.youtube.com/watch?v=kfUTftTrtAU>> (20.03.2021).

Laudino, Marco, Massimiliano Panarari. 2014. *Alfabeto Grillo. Dizionario critico ragionato del Movimento 5 Stelle*. Milano: Mimesis/Eterotopie. Dostupné z:<<https://www.perlego.com/book/1584832/alfabeto-grillo-dizionario-critico-ragionato-del-movimento-5-stelle-pdf>> (23.04.2021).

Leconte, Cécile. 2015. „From pathology to mainstream phenomenon: Reviewing the Euroscepticism debate in research and theory.“ *International Political Science Review*. 2015;36(3):250-263. DOI: 10.1177/0192512115576236.

Lipow, Arthur, Patrick Seyd. 1995. „Political parties and the challenge to democracy: From steam-engines to techno-populism.“ *New Political Science*, 17(1-2, 295-308). DOI: 10.1080/07393149508429755.

Livi, Massimiliano. 2016. „The Ruini system and ‘Berlusconismo’: synergy and transformation between the Catholic Church and Italian politics in the ‘Second Republic’.“ *Journal of Modern Italian Studies*, 21(3): 399-418. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/1354571X.2016.1169884>.

M5S, 2014a. „I sette punti per l’Europa.“ *fabiomassimocastaldo.it*, 30.4-6.5.2014 (online). Dostupné z: <http://www.fabiomassimocastaldo.it/i-7-punti-m5s-per-leuropa>> (24.04.2021).

M5S, 2014b. „Perché votare MoVimento 5 Stelle in Piemonte e in Europa.“ *youtube*, 12.05.2014 (video). Dostupné z: < <https://www.youtube.com/watch?v=TDheoe59PyE>> (24.04.2021).

M5S. 2014c. „ESCLUSIVO: Grillo contro l'Europa dell'austerità - video integrale.“ *youtube*, 23.1.2014 (video). Dostupné z:< <https://www.youtube.com/watch?v=ybAjoakKHSk>> (24.04.2021).

M5S. 2019a. „Cambiamo l'Europa insieme.“ *youtube*, 12.3.2019 (video). Dostupné z:< <https://www.youtube.com/watch?v=o42J05qZsj4>> (24.04.2021).

M5S. 2019b. „Vota l’Europrogramma del MoVimento 5 Stelle per cambiare l’Europa.“ *ilblogdellestelle.it*, 29.4.2019 (online). Dostupné z:< <https://www.ilblogdellestelle.it/2019/04/vota-leuroprogramma-del-movimento-5-stelle-per-cambiare-leuropa.html>> (24.04.2021).

M5S. 2019c. „MoVimento 5 Stelle prima forza politica amica dell’ambiente in Europa“ *ilblogdellestelle.it*, 19.4.2019 (online). Dostupné z: <<https://www.ilblogdellestelle.it/2019/04/movimento-5-stelle-prima-forza-politica-amica-dellambiente-in-europa.html>>(25.02.2021).

M5S. 2019d. „Investimenti, lavoro e sicurezza idrica. Ecco la grande opera dell’acqua pubblica.“ *ilblogdellestelle.it*, 8.8.2019 (online). Dostupné z:< <https://www.ilblogdellestelle.it/2019/08/investimenti-lavoro-e-sicurezza-idrica-ecco-la-grande-opera-dellacqua-pubblica.html>> (24.04.2021).

- Michalopoulos, Sarantis. 2019. „5-Star EU chief: No clash with Europe, but austerity should end.“ *euroactiv.com*, 19.9.2019 (online). Dostupné z:<<https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/5-star-eu-chief-no-clash-with-europe-but-austerity-should-end/>> (27.04.2021).
- Molina Hurtado, María Jesús, Karen Sander, Jessica Zoragastua. 2017. „Populism and exclusionary narratives: The ‘other’ in Podemos’ 2014 European Union election campaign.“ *European Journal of Communication* 32(6) 552–567. DOI: <https://doi.org/10.1177/0267323117737952>.
- Morosini, Marco.2019. „Italie: Le technopopulisme au pouvoir.“ *Revue Projet* 368 (1): 82-88. Dostupné z: <<https://www.cairn.info/revue-projet-2019-1-page-82.htm>> (1.12.2020).
- Mudde, Cas. 2004. „The Populist Zeitgeist.“ *Government and Opposition*, 39(4), 541-563. DOI:10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x.
- Müller, Jan-Werner. 2017. *Co je to populismus?* Praha: dybbuk.
- Muro, Míriam. 2015. „Éxodo de eurodiputados de Podemos en el Parlamento Europeo.“ *libertaddigital.com*, 3.3.2015 (online). Dostupné z:<<https://www.libertaddigital.com/espana/2015-03-03/exodo-de-eurodiputados-de-podemos-en-el-parlamento-europeo-1276542162/>> (27.04.2021).
- Nezařazení, 2020a. „Question for written answer E-006433/2020to the Commission.“ *europarl.europa.eu*, 25.11.2020 (online, písemná otázka). Dostupné z:<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-006433_EN.html> (28.04.2021).
- Nezařazení, 2020b. „Question for written answer E-003690/2020 to the Commission.“ *europarl.europa.eu*, 20.6.2020 (online, písemná otázka). Dostupné z:<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-003690_EN.html> (28.04.2021).
- Pacini, Marco. 2014.“Boom“ in Marco Laudino, Massimiliano Panarari (Ed.). *Alfabeto Grillo. Dizionario critico ragionato del Movimento 5 Stelle*. Milano: Mimesis/Eterotopie. Dostupné z:< <https://www.perlego.com/book/1584832/alfabeto-grillo-dizionario-critico-ragionato-del-movimento-5-stelle-pdf>> (23.04.2021).
- Perrone, Manuela. 2018. . „Ascesa e caduta di David Borrelli, da fedelissimo di Casaleggio a ‚fouruscito‘“. *Ilsole24ore.it*, 13.2.2018 (online). Dostupné z:<https://www.ilsole24ore.com/art/ascesa-e-caduta-david-borrelli-fedelissimo-casaleggio-fuoriuscito-AE6U4RzD?refresh_ce=1>(19.03.2021).

- Pignedoli, Sabrina. 2020. „Report on monitoring the application of Union law 2017, 2018 and 2019“. *europarl.europa.eu*, 17.12.2020 (online, pdf). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0270_EN.pdf> (20.03.2021).
- Podemos.2014a. „Podemos - inicio campaña - 9 de mayo.“ *youtube*, 14.5.2014 (video). Dostupné z:< <https://www.youtube.com/watch?v=L926ywukQHw>> (22.04.2021).
- Podemos. 2014b. „Podemos: documento final del programa colaborativo.“ *blogs.elpais.com* (pdf). Dostupné z:< <https://blogs.elpais.com/files/programa-podemos.pdf> > (22.04.2021).
- Podemos. 2014c. „Presentación de PODEMOS. intervención completa. 16-01-2014 Madrid.“ *youtube*, 17.1.2014 (video). Dostupné z:< <https://www.youtube.com/watch?v=vNOsg6KF3Ts>> (23.04.2021).
- Podemos. 2019a. „PROGRAMA DE PODEMOS para una Europa con más democracia, derechos, justicia y futuro.“ *podemos.info* (pdf). Dostupné z:< https://podemos.info/wp-content/uploads/2019/05/Programa_completo_europeas_Podemos.pdf> (23.04.2021).
- Podemos. 2019b. „UNIDAS PODEMOS (Spot 2019) #LaHistoriaLaEscribesTú.“ *youtube*, 15.4.2019. Dostupné z:< <https://www.youtube.com/watch?v=3G6yuQkh2o4>> (23.04.2021).
- Precedo, José. 2014. „Podemos elige este mes un equipo para pilotar la asamblea fundacional de otoño.“ *elpais.com*, 5.6.2014 (online). Dostupné z:< https://elpais.com/politica/2014/06/05/actualidad/1401956617_317666.html> (23.04.2021).
- Rodríguez Palop, Eugenia. 2019. „Discriminación pública y discurso de odio contra las personas LGBTI, incluido el concepto de «zonas sin LGBTI»“. *europarl.europa.eu*, 26.11.2019 (online, debata). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2019-11-26-INT-2-342-0000_ES.html> (19.03.2021).
- Rodríguez Palop, Eugenia. 2020a. „STANOVISKO ke strategii EU pro rovnost žen a mužů.“ *europarl.europa.eu*, 23.7.2020 (online, pdf). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/EMPL-AD-646871_CS.pdf> (27.04.2021).
- Rodríguez Palop, Eugenia. 2020b. „Política agrícola común: ayuda a los planes estratégicos que deben elaborar los Estados miembros, financiada con cargo al FEAGA y al Feader-Política agrícola común: financiación, gestión y seguimiento - Política agrícola común: modificación del Reglamento de la OCM y otros Reglamentos“. *europarl.europa.eu* 20.10.2020 (online, debata). Dostupné z:<

<https://www.europarl.europa.eu/plenary/es/vod.html?mode=unit&vodLanguage=ES&playerStartTime=20201020-11:36:28&playerEndTime=20201020-11:37:47#>> (19.03.2021).

Rodríguez Palop, Eugenia. 2021. „Agenda de Capacidades Europea para la competitividad sostenible, la equidad social y la resiliencia (debate).“ *europarl.europa.eu*, 8.2.2021 (online, debata). Dostupné z:< <https://www.europarl.europa.eu/plenary/es/vod.html?mode=unit&vodLanguage=ES&playerStartTime=20210208-20:50:23&playerEndTime=20210208-20:51:26#>> (28.04.2021).

S&D et al. , 2020. „Question for written answer E-002039/2020 to the Commission.“ *europarl.europa.eu*, 2.4.2020 (online, písenná otázka). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-002039_EN.html> (28.04.2021).

S&D et al., 2021. „Společný návrh usnesení o zatčení Alexeje Navalného“, *europarl.europa.eu*, 20.1.2021 (online, pdf). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2021-0090_CS.pdf> (28.04.2021).

Sanchez Caldentey, Lola. 2015. „Realización de la unión económica y monetaria en Europa (B8-1347/2015).“ *europarl.europa.eu*, 17.12.2015 (online). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2015-12-17-INT-4-291-0500_ES.html> (27.04.2021).

Sanchez Caldentey, Lola. 2016. „Hacia un mercado único digital.“ *europarl.europa.eu*, 19.1.2016 (online). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2016-01-19-INT-2-604-0484_ES.html> (27.04.2021).

Sanchez Caldentey, Lola. 2017a. „REPORT on the EU flagship initiative on the garment sector.“ *europarl.europa.eu*, 28.3.2017 (online, pdf). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0080_EN.pdf> (27.04.2021).

Sanchez Caldentey, 2017b. „Stanovisko o rovnosti žen a mužů v obchodních dohodách EU.“ *europarl.europa.eu*, 22.11.2017 (online, pdf). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/DEVE-AD-610543_CS.pdf> (27.04.2021).

Sánchez Nicolás. 2020. „EU climate law: MEPs want EU to be more ambitious.“ *euobserver.com*, 10.9.2020 (online). Dostupné z:< <https://euobserver.com/green-deal/149388>> (28.04.2020).

Santaaulalia, Inés. 2020. „Anticapitalistas abandona Podemos.“ *elpais.com*, 13.2.2020 (online). Dostupné z:< https://elpais.com/politica/2020/02/12/actualidad/1581539599_927060.html> (27.04.2021).

Stanley, Ben. 2008. „The thin ideology of populism.“ *Journal of Political Ideologies* 13(1): 95–110. DOI: <https://doi.org/10.1080/13569310701822289>.

Svanström, Therese. 2020. „Why EU minimum wage is actually bad idea for workers.“ *euobserver.com*, 13.1.2020 (online). Dostupné z:< [Why EU minimum wage is actually bad idea for workers \(euobserver.com\)](https://euobserver.com/Why-EU-minimum-wage-is-actually-bad-idea-for-workers)> (28.04.2021).

Szczerbiak, Aleks, Paul Taggart. 2003. „Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality.“ *8th Biannual International Conference of the European Union Studies Association conference, Nashville, 27-9 March, 2003*. Dostupné z:< [theorising party-based euroscepticism.PDF](#)> (22.04.2021).

Szczerbiak, Aleks, Paul Taggart. 2008. *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. London: Oxford University Press.

Švehla, Marek. 2021. „Jak brání Trumpovu svobodu slova.“ *Respekt* 32 (leden): 8–9.

Van Kessel, Stijn. 2015. *Populist Parties in Europe: Agents of Discontent?* New York: Springer.

Verts/ALE et al. 2020a. „SPOLEČNÝ NÁVRH USNESENÍ o o dětské práci v dolech na Madagaskaru.“ *europarl.europa.eu*, 12.2.2020 (online). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2020-0102_CS.html> (28.04.2021).

Verts/ALE et al. 2020b. „SPOLEČNÝ NÁVRH USNESENÍ o o nucené práci a situaci Ujgurů v Ujgurské autonomní oblasti Sin-ťiang.“ *europarl.europa.eu*, 16.12.2020 (online). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2020-0432_CS.html> (28.04.2021).

Verts/ALE, Nezařazení, 2020. „Návrh usnesení o nařízení Komise v přenesené pravomoci ze dne 31. října 2019, kterým se mění nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 347/2013, pokud jde o unijní seznam projektů společného zájmu“, *europarl.europa.eu*, 5.2.2020 (online, pdf). Dostupné z:<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2020-0091_CS.pdf> (21.03.2021).

Villa, Marina. 2016. „Les discours sur l’Europe dans la tweet-campagne en Italie.“ Pp. 121–144 in Alex Frame (Ed.). *Tweets from the Campaign Trail: Researching Candidates’ Use of*

Twitter During the European Parliamentary Elections. Frankfurt am Main: Peter Lang AG. Dostupné z:< <http://www.jstor.org/stable/j.ctv2t4cr7.9>> (22.04.2021).

Villanueva Ruiz, Idoia. 2020a. „Návrh o situaci v Rusku a otravení Alexeje Navalného“ *europarl.europa.eu* 14.9.2020 (online). Dostupné z:< https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2020-0279_CS.html> (18.03.2021).

Villanueva Ruiz, Idoia. 2020b. „Calidad de las aguas destinadas al consumo humano- Aplicación de la legislación de la Unión relativa a las aguas“. *europarl.europa.eu* 15.12.2020 (online, debata). Dostupné z:< <https://www.europarl.europa.eu/plenary/es/vod.html?mode=unit&vodLanguage=ES&playerStartTime=20201215-09:30:36&playerEndTime=20201215-09:31:52#>> (19.03.2021).

Villanueva Ruiz, Idoia. 2021. „Afrontar las repercusiones económicas de la pandemia de COVID-19 apostando por la inversión, la competitividad y las capacidades“. *europarl.europa.eu* 9.3.2021 (online, debata). Dostupné z:< <https://www.europarl.europa.eu/plenary/es/vod.html?mode=unit&vodLanguage=ES&playerStartTime=20210309-17:27:31&playerEndTime=20210309-17:28:50#>> (19.03.2021).

votewatch. 2015a. „“Ukip is Europe’s laziest party, researchers reveal” (the Guardian’s own title).“ *votewatch.eu*, 11.6. 2015 (online). Dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/blog/ukip-is-europes-laziest-party-researchers-reveal/>> (27.04.2021).

votewatch, 2015b. „UKIP and 5-Stars agreed on only 27% of EP votes so far. What unites and what divides them?“ *votewatch.eu*, 9.4.2015 (online). Dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/blog/ukip-and-5-stars-agreed-on-only-27-of-ep-votes-so-far-what-unites-and-what-divides-them/>> (27.04.2021).

votewatch. 2016a. Spanish parties agree on the need for more EU, but they are split on Northern Ireland“ *votewatch.eu* 10.7.2016 (online). Dostupné z: < <https://www.votewatch.eu/blog/spanish-parties-agree-on-the-need-for-more-eu-but-they-are-split-on-northern-ireland/>> (12.03.2021).

votewatch. 2016b. „Amigos y rivales | Top 20 votes of the Spanish parties in the European Parliament.“ *votewatch.eu*, 1.2.2016 (online). Dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/blog/amigos-y-rivales-top-20-votes-of-the-spanish-parties-in-the-european-parliament/>> (27.04.2021).

votewatch. 2016c. „Quale futuro per i partiti politici italiani? Comparazione tra i comportamenti di voto nel Parlamento italiano e quello europeo.“ *votewatch.eu*, 17.11.2016 (online). Dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/blog/quale-futuro-per-i-partiti-politici-italiani-comparazione-tra-i-comportamenti-di-voto-nel-parlamento-italiano-e-quello-europeo/>> (27.04.2021).

votewatch. 2016c. „How do Members of the European Parliament vote on TTIP?“ youtube, 21.6.2016 (video). Dostupné z:< https://www.youtube.com/watch?v=fQR_eP9EPJg> (27.04.2021).

votewatch. 2017. „Anti-euro Italian opposition party to join ALDE?“ *votewatch.eu*, 8.1.2017 (online). Dostupné z: < <https://www.votewatch.eu/blog/anti-euro-italian-opposition-party-to-join-alde/>> (27.04.2021).

votewatch. 2019a. „New leaders of the EP: who are the winners and losers from the allocation of top posts? *votewatch.eu*, 12.11.2019 (online). Dostupné z: <<https://www.votewatch.eu/blog/new-leaders-of-the-ep-who-are-the-winners-and-losers-from-the-allocation-of-top-posts/>> (27.04.2021).

votewatch. 2019b. „How the old “pro-anti” EU framing becomes obsolete after EU elections.“ *votewatch.eu*, 22.5.2019 (online). Dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/blog/how-the-old-pro-anti-eu-framing-becomes-obsolete-after-eu-elections/>> (27.04.2021).

votewatch. 2019c. „Which MEPs are the most supportive of migration, EU enlargement, EU social policy?“ *votewatch.eu*, 14.11.2019 (online). Dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/blog/which-meps-are-the-most-supportive-of-migration-eu-enlargement-eu-social-policy/>> (27.04.2021).

votewatch. 2020a. „European Parliament: current and future dynamics.“ *votewatch.eu*, 21.1.2020 (online). Dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/blog/european-parliament-current-and-future-dynamics/>> (27.04.2021).

votewatch. 2020b. „MEP Network Analysis: who links with whom in the European Parliament?“ *votewatch.eu*, 15.9.2020 (online). Dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/blog/mep-network-analysis-who-links-with-whom-in-the-european-parliament/>> (27.04.2021).

votewatch. 2020c. „Spanish parties in EU decision-making: key positions and coalitions.“ *votewatch.eu*, 11.2.2020 (online). Dostupné z:< <https://www.votewatch.eu/blog/spanish-parties-in-eu-decision-making-key-positions-and-coalitions/>> (27.04.2021).

votewatch. 2020d. „Italian parties in EU decision-making: key positions and coalitions.“ *votewatch.eu*, 11.2.2020 (online). Dostupné z:<<https://www.votewatch.eu/blog/italian-parties-in-the-european-parliament-key-insights-from-the-current-ep-term/>> (27.04.2021).

Taggart, Paul. 1998. „A touchstone of dissent: Euroscepticism in contemporary Western European party systems.“ *European Journal of Political Research* 33(3): 363–388. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1006853204101>.

TNS/ScytI in cooperation with the European Parliament. 2014a. „Results of the 2014 European elections.“ *europarl.europa.eu*, 22.09.2014 (online). Dostupné z:<<https://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-it-2014.html>> (23.04.2014).

TNS/ScytI in cooperation with the European Parliament, 2014b. „Results of the 2014 European elections.“ *europarl.europa.eu*, 22.09.2014 (online). Dostupné z:<<https://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-es-2014.html>> (23.04.2014).

TV Rai. 2019. „Movimento 5 Stelle e le alleanze in Europa - Porta a porta 10/04/2019“ *youtube*, 11.04.20 (video). Dostupné z:< <https://www.youtube.com/watch?v=svimw1sbTi0>> (24.02.2021).

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 2: Propojení populismus s technokratismem

Tabulka 1: Témata ve volební kampani 2014 do EP

Tabulka 2: Témata ve volební kampani 2019 do EP

Tabulka 5: Témata objevující se v 8. volební období EP

Tabulka 6: Témata vyskytující se v 9.volební období EP

Seznam použitých zkratek

ALDE	Aliance liberálů a demokratů pro Evropu
ECB	Evropská centrální banka
EDF	Evropský obranný fond
EFDD	Evropa svobody a přímé demokracie
EP	Evropský parlament
EPPO	Úřad evropského veřejného žalobce
EU	Evropská unie
FFTA	Americká zóna volného obchodu
GUE/NGL	Konfederace Evropské sjednocené levice a Severské zelené levice
HDP	Hrubý domácí produkt
ID	Identita a demokracie
LGBT	Lesby, gayové, bisexuálové a transgenderové osoby
LN	Liga severu
M5S	Hnutí pěti hvězd
NAFTA	Severoamerická dohoda volného obchodu
PD	Demokratická strana
PDL	Lid svobody
PP	Lidová strana
PSOE	Španělská socialistická dělnická strana
RE	Obnova Evropy
S&D	Progresivní aliance socialistů a demokratů v Evropském parlamentu
SZP	Společná zemědělská politika

TISA	Dohoda o obchodu se službami
TTIP	Transatlantické obchodní a investiční partnerství
Verts/ALE	Skupina zelených/Evropské svobodné aliance
UKIP	Strana nezávislosti Spojeného království
USA	Spojené státy americké

Abstrakt

Předmětem bakalářské diplomové práce je chování dvou technopopulistických stran – španělské Podemos a italské Hnutí pěti hvězd (M5S) v Evropském parlamentu (EP). Dvoupřípadová studie je zkoumá po dobu dvou volebních období (8. a 9. volební období EP), tj. od roku 2014 až po rok 2021. Obě strany se ve svých prvních kampaních do EP stavěly k Evropské unii (EU) kriticky, zejména pak k prohlubující se integraci měnové unie EU. Jejich následné působení v EP však vykazovalo jistou normalizaci a zapojení se do evropské integrace. Cílem práce je analýza jejich chování v EP a zhodnocení, nakolik si v něm Podemos a M5S uchovalo euroskeptické postoje z volebních kampaní na domácí politické scéně.

Klíčová slova: Podemos, Hnutí pěti hvězd, Evropský parlament, technopopulismus, euroskepticismus

Abstract

This bachelor's thesis deals with the behaviour of two technopopulist parties in the European Parliament (EP)—Spanish Podemos and the Italian Five Stars Movement (M5S). The two selected case study analyses them during two terms of the EP (8th and 9th parliamentary term), i.e. from 2014 to 2021. During their first election campaigns both parties held the negative view of European Union. They were especially hostile to further deepening of the Monetary Union. However, their parliamentary activities have showed a certain normalization and involvement in European integration. The aim of this bachelor's thesis is an analysis of the behaviour of Podemos and M5S in the EP and evaluation to what extent the parties maintain eurosceptic there in comparison with their election campaigns.

Key words: Podemos, Movement of Five Stars, European parliament, technopopulism, euroscepticism